

ХАЛЫҚ ҰЛТТЫҚ КЕҢЕСКЕ
ҮЛКЕН ҮМІТ АРТЫП ОТЫР
АҚЫН-ЖАЗУШЫЛАР МЕН ҒАЛЫМДАР
ПАРЛАМЕНТТЕ ОТЫРУ КЕРЕК

2-бет

СОТТАРДЫ ҚАЗАҚША
САУАТТЫ СӨЙЛЕТПЕЙ,
СОТ БЕДЕЛІН АРТТЫРА
АЛМАЙСЫЗ, АСАНОВ
МЫРЗА!

8-9-бет

ПОЧЕМУ КАЗАХСКАЯ
ЛИТЕРАТУРА
НЕ «ГОВОРИТ»
ПО-АНГЛИЙСКИ?

17-бет

ҚАЗАҚ УНІ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№41-42 (859-860), 28 қазан, 2019 жыл

БАЙЛЫҒЫНАН АЙЫРЫЛҒАН ҰЛТ ҚҰЛ БОЛАДЫ

Шолпан АЛТАЙБАЕВА:

КИНО МЕНІҢ ТАҒДЫРЫМА ЫҚПАЛ ЕТТІ...

...Бір өкініштісі, арада соншама уақыт өткендіктен де шығар, сол інжу-маржан дүниелер бүгінде аса көп айтыла да бермейді. Біз осы төңіректе белгілі ғалым, кино-актриса Шолпан Алтайбаевамен сұхбаттасуды жөн көрдік.

10-11
бет

Жақында «Қазақ үні» ұлттық порталында «Ақ жол» партиясының жекешелендірілген нысандардың меншік үлесін еңбек ұжымдарына беруді талап еткен мәлімдемесі жарық көрді. Елімізде әбден ұмытыла бастаған аса маңызды мәселенің қайта көтерілуі өте орынды болғанымен, халықтың бойындағы енді жазыла бастаған жараны тырнап, қайта ашып жібергендей болды. Бұлай деп айтуға толық негіз бар. Өйткені Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында елімізде жүргізілген жаппай жекешелендіру науқаны салдарынан бүкіл байлығынан айрылған халықтың жүрегінде жара қалмады деп кім айта алады?..

3
бет

СОТ КІМНІҢ СОҒЫЛЫН СОҒУДА?..

ҚР Ауылшаруашылығы министрлігі Су ресурстары комитетінің бұрынғы төрағасын «пара алуға оқталды» деген айыппен тергеу қамағына алғаннан кейін ол кісінің жұрттан пара алмақ түгілі, 2012 жылдың көктемінен 2013 жылдың күзіне дейін бюджеттің 300 млрд. теңгесінің артық жоспарланып кеткенін дәлелдеп, қазынаға қайтарғаны елге белгілі болды. Исламның ісі не дейді? Фактілерге кезек берейік.

6
бет

ӘДЕБИЕТ АБЫЗЫ ОҚЫРМАНДАРЫНА АҚ АЛҒЫСЫН БІЛДІРДІ

Қазақ әдебиетінің классигі,
Алаштың абыз Әбесі торқалы
95 жасқа толды

20
бет

В КАЗАХСТАНЕ АКТИВИЗИРОВАЛАСЬ ИНФОРМАЦИОННАЯ ВОЙНА?!

В кризис активизировались разного рода мошенники, аферисты и преступники. Кажется, ушли в прошлое финансовые пирамиды, ан нет: они время от времени вырастают в наших степях, потому что не перевелись любители к быстрому и легкому обогащению...

15
бет

ТІЛ МАМАНДАРЫ ЖАҢА ӘЛІПБИДІ ЖЕТІЛДІРУІ КЕРЕК

Қасым-Жомарт Тоқаев Мәдениет және спорт министрі Ақтоғай Райымқұловаға жаңа латын әліпбиін жетілдіру жөнінде тапсырма берді. Бұл туралы ҚР Президенті өзінің Twitter-дегі парақшасында жазды, — деп хабарлады «Қазақ үні» ақпарат агенттігі.

«Әліпбиді латын қарпіне көшіру туралы тарихи шешімнің қабылданғанына екі жылға жуықтады. Бірақ қарпімізде әлі де олқылықтар бар. Тіл мамандары жаңа әліпбиді жетілдіруі керек. Мәдениет және спорт министрі А.Райымқұловаға тиісті тапсырма бердім. Алдымызда ауқымды жұмыс тұр», — деп жазды Мемлекет басшысы.

Еске сала кетейік, ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың қатысуымен өткен Ұлттық Кеңестің алғашқы отырысында белгілі ақын Қазыбек Иса Латын

әліпбиінің кемшіліктері туралы айтқан болатын.

— Еліміз үшін стратегиялық маңызы зор мақсат, Рухани тәуелсіздігіміздің бастауы — Латын әліпбиіне де көзіміз үйреніп, көңіліміз сеніп келе жатыр. Бірақ бір-екі түзетуді айтпай кетуге болмайды. Біріншіден, соңғы ақутты нұсқада І әрпінің бас әрпі жоғалып

кеткен — И әрпі екеуін де бір І таңбамен белгілеген, — деп атап өтті Қазыбек Иса.

Сонымен қатар, «Қазақтың І әрпін қайтарып, екі диграфтан құтқарыңыздар!» — деген қазақ жазушылары мен ғалым, зиялыларының Ашық хаты да «Қазақ үні» газетінде былтыр жарияланған болатын.

ХАЛЫҚ ҰЛТТЫҚ КЕҢЕСКЕ ҮЛКЕН ҮМІТ АРТЫП ОТЫР

АҚЫН-ЖАЗУШЫЛАР мен ҒАЛЫМДАР ПАРЛАМЕНТТЕ ОТЫРУ КЕРЕК

ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлттық қоғамдық сенім кеңесін құру туралы бастаманы мамыр айының басында өзінің сайлауалды бағдарламасын таныстыру барысында жариялады. Билік пен халық арасындағы диалогты дамыту мақсатында құрылған келелі кеңестің алғашқы отырысы 6 қыркүйек күні Президенттің төрағалығымен өтті. Жаңа органның отырысында бұқараның көкейінде жүрген мәселелер қозғалып, күрмеуі көп түйіннің шешілу жолдары қарастырылды. Осы орайда, еліміз үшін маңызды кезеңде енжар қалмай, өз ойымды айта кетуді жөн көрдім.

Сан ғасырлар бойы көшпелі қазақ қоғамында заң шығарушылық қызметті билер атқарғанын және шынайы халықтық үлгідегі дала парламенті жұмыс істегенін тарихтан білеміз. Хандықтағы билер кеңесі мемлекеттің саяси-құқықтық, әскери-дипломатиялық, әлеуметтік-экономикалық жағдайын тек едеттегі құқықпен ғана емес, елдің рухани-мәдени салт-дәстүрімен ұштастыра отырып қамтамасыз еткен. Күлтөбенің ба-

сында қабылданған «Тәуке ханның Жеті жарғысында» афоризм, мақал-мәтел, канатты сөздердің көрініс табуы соның дәлелі. Билер «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім ханның ескі жолы», «Әз Тәукенің Жеті жарғысы» заңдар жинағындағы негізгі қағидалар мен нормаларды толық меңгеріп қана қоймай, ел-жұртының әдет-ғұрпын, шежіресін, тарихын, кемел пікірлерін шешен тілмен жеткізе алатын дара жандар

болған. Болашақтың жолын бабалар салған жолдан іздеп, бүгінгі таңда да от ауызды орақ тілді ақын-жазушылар мен тіл, әдебиет, тарих саласындағы ғалымдардың Парламентке көбірек барғандары дұрыс деп ойлаймын. Қазақтың тілін, әдебиетін, тарихын жете түсінетін тұлғалар билік пен халық арасын жақындата түседі деген сенімдемін.

Түйіпкілді мәселелердің түйінін тарқатуға бағытталған Ұлттық қоғамдық кеңеске халық үлкен үміт артып отырғаны рас. Бұған дейін де көптеген кеңестер мен коалициялар болған. Алайда, «Бұл кеңес бұрынғы кеңестен өзгереді» деп білеміз. Ел іргесі аман, болашағымыз жарқын болсын!

Қуаныш ЖҰМАБЕК,
PhD докторы, «Жүз жаңа есім»
жобасының жеңімпазы

БЮДЖЕТТІҢ БАҒЫТЫ АНЫҚТАЛДЫ

Парламент Мәжілісінің жалпы отырысында палата депутаттары «2020-2022 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы» заң жобасын мақұлдады.

Мәжілісте заң жобасын талқылау барысында бірқатар түзетулер енгізілді және бюджет жобасының параметрлері қайта қаралды. Түзетулердің бір бөлігі Мемлекет басшысының Жолдауын, сондай-ақ оның жекеген тапсырмаларын қаржылық қамтамасыз етуге бағытталған. Шығыстардың негізгі бөлігі мұғалімдер мен мәдениет қызмет-

керлерінің жалақысын ұлғайтуды көздейді. Бұл үш жылға шамамен 1,1 трлн теңге. Микро және шағын бизнесті табысқа салынатын салық төлеуден босатуды

ескере отырып, субвенциялар көлемі өзгертілді. 2020 жылы өңірлерге республикалық бюджет қаражаты есебінен 3,8 трлн теңге бөлінеді. Бұл бюджеттің жалпы шығыстарының 29 пайызы. «Енгізілген түзетулер аясында Есеп комитетінің бірқатар ұсынымдары ескерілді. Қосымша Үкімет жергілікті атқарушы органдардың қаражатты жұмсауына мониторингті жеріне бақылауды күшейту тетіктерін пысықтауда», — деді Премьер-Министрдің бірінші орынбасары — Қаржы министрі Әлихан Смайылов.

ҚҰПИЯСЫ КӨП «ҚАЗАГРО»

ҚР Парламенті Мәжілісінің төрағасы Нұрлан Нығматулин «ҚазАгро» холдингідегі шығындарына қатысты пікірін білдіріп, оның жұмысын сынға алды.

«Тек 2018 жылдың қорытындысы бойынша «ҚазАгроның» жинақталған шығыны 400 млрд. теңгеге жуық қаржыны құрады. Яғни, компания табыстың орнына шығынды жинап келеді. Жалпы, «ҚазАгро» қандай да бір жұмбақ құрылым іспеттес. «Бермуд штағания» бәсе де болады, ақша ұшпағаныға барғанымен, ешбір нәтижесіз жоғалып тынады. Президент Қасым-Жомарт Кемелұлы компаниядағы жағдайды реттеу керектігін тапсырған болатын. Бұл тұрғыда саладағы мәселелерді фермерлер де көтеріп келеді. Осы жағдайды ретке келтіріңіздер», — деді Н.Нығматулин Мәжілістің жалпы отырысында Ауыл шаруашылығы министрі Сапархан Омаровқа қарата айтқан сөзінде. Осы орайда ол мемлекет қаржысының тиімді игерілуіне баса назар аудару керектігін қадап

айтты. «Холдингте трансформация шараларының жүргізілгені дұрыс. Алайда бюджет қаржысын ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерге жеткізу жүйесін түбегейлі өзгерту керек. Қаржыны алып, оның қайтармау деген болмайды. Игерілет қаржысының тиімсіз. Жыл сайын миллиардтаған қаржы бөлеміз. Бірақ та әлі де тиісті нәтиже болмай тұр», — деді Мәжіліс төрағасы. Бұл ретте Мәжіліс төрағасы депутаттар аграрлық саланы заңнамалық қолдау бойынша шараларды атқаруға әзір екенін атап өтті. Айта кетейік, «ҚазАгро» қызметіне ауқымды реформалар жүргізіледі. «ҚазАгро» холдингі өз қызметін реформалау нәтижесінде 2020 жылдың қорытындысы бойынша таза пайдаға шығуды жоспарлап отыр.

ЗАҢҒА ТҮЗЕТУЛЕР ЕНГІЗУДІ ҰСЫНДЫ

Мемлекет басшысы Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі мүшелерімен кездесу өткізді. Белгілі заңгер, адвокат Айман Омаровамен кездесуде азаматтардың құқығын қорғау және осы бағыттағы заңнаманы жетілдіру мәселелері талқыланды.

Айман Омарова Қазақстан Республикасы Қылмыстық Кодексінің 130-бабының қылмыстық мазмұнын өзгерту және 174-бабына түзетулер енгізу туралы ұсыныс жасады. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев А.Омарованың бастамасының маңызды екенін атап өтіп, кемсітушілікке қарсы заңнама

нормаларын енгізгенде шетелдік тәжірибені елден қажеттігін айтты. Саясаттанушы Данияр Әшімбаевпен әңгімелесу барысында сарапшылар қауымдастығы мен жұртшылықты белсенді тарта отырып, мемлекеттік бағдарламалардың жүзеге асырылуына және Бірыңғай жинақтаушы бақылауды күшейту жайындағы ұсыныстар қаралды. Қоғам қайраткері Ауыт Мұқибекпен кездесу кезінде миграция және көші-қон туралы заңнаманы жетілдіру мәселелері көтерілді. Ауыт Мұқибек Мемлекет басшысының «оралман» сөзінен бас тартып, оны «кандастар» деп өзгерту жөніндегі бастамасын қолдайтынын айтты.

ҚЫМБАТТАЙДЫ, ҚЫМБАТТАМАЙДЫ...

Осыдан бір апта бұрын Ұлттық экономика министрлігі жанармай бағасы 10 теңгеге өсуі мүмкін деген болатын.

Енді міне, Энергетика министрі Қанат Бозымбаев биыл бензин мен дизель отыны қымбаттамайды деп мәлімдеп отыр. Сонда осы министрліктер екі бөлек үкіметтің қарамағында болғаны ма? Бұл айналп келгенде синоптиктердің «Ертен жауын жауады, не жаумайды» деген ауа райы болмағанына ұқсайды.

«Бензин бағасының өсуіне ешқандай негіз жоқ! 2024-2025 жылдан бастап Ресей, Қырғызстан, Беларусь, Армениямен бір нарықта

боламыз. Бәсекелі нарық болады. Бәсекелестік болса, бағалар тең болу керек, ол түсінікті. Қазір Ресеймен салыстырғанда Қазақстанда бензин бағасы 100 теңгеге, ал дизель отыны 50-60 теңгеге арзан» — деген екіұшты ойын да айтты министр Қ. Бозымбаев.

Бензин бағасы көтерілсе барлық тауарлардың құны көтерілетіні белгілі. Шетелде жанармай қымбат деп отын бағасын қайта қайта көтеру қисынсыз. Сонда бізде шетке шығып жатқан тауарларды тексеретін кеденшілер жоқ па? Әншейінде, қойын-қонышына дейін тіндетін «қырағылар» қайда карап отыр? Әлде шекарамыз ашы-шашық жатыр ма?

ПАРАҚОР СУДЬЯ СОТТАЛДЫ

Алматы қаласы Әуезов аудандық №2 сотының судьясы А. Штейнке парақорлығы мен алаяқтық жасағаны үшін сотталды.

Алматы қаласы №2 Әуезов аудандық сотының судьясы А.Штейнке 10 мың АҚШ доллары мөлшерінде пара алғаны және алаяқтық қаралатын қылмыстық істер жөніндегі апелляциялық алқасының үкімімен 3,6 жылға сотталды. Сондай-ақ, ол мемлекеттік қызметте еңбек ету құқығынан

өмір бойына айырылды. Аталған фактіні сыбайлас жемқорлыққа қарсы ішкі қауіпсіздік қызметі мен ҚР Жоғарғы Сотының сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бөлімі бірлесіп анықтады. Бір қызығы, бұған дейін 23 шілдеде «Қарға қарғаның көзін шұқымайды» деген қағидамен қаруланған Алматы қаласы Алматы аудандық соты А.Штейнкені сүттен ақ, судан таза етіп ақтап шығарған болатын. Осыдан-ақ, біздің жергілікті соттардың солақай шешім шығаруға бейім тұратынын байқауға болады.

Жақында «Қазақ үні» ұлттық порталында «Ақ жол» партиясының жекешелендірілген нысандардың меншік үлесін еңбек ұжымдарына беруді талап еткен мәлімдемесі жарық көрді. Елімізде әбден ұмытыла бастаған аса маңызды мәселенің қайта көтерілуі өте орынды болғанымен, халықтың бойындағы енді жазыла бастаған жараны тырнап, қайта ашып жібергендей болды. Бұлай деп айтуға толық негіз бар. Өйткені, Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында елімізде жүргізілген жаппай жекешелендіру науқаны салдарынан халықтың жүрегіне жара қалмады деп кім айта алады?..

емханасын жекешелендіру ісін заң шеңберінде ғана емес, мемлекеттік қызмет этика талаптарына сай екендігін тексеруді, екіншіден еңбек ұжымдарының мүддесін қорғай отырып, жекешелендіру талаптарына өзгеріс енгізу мүмкіндігін зерттеуді ұсынды. Аталмыш шешімдер, яғни «Халық капитализмі» мыңдаған азаматтарға еңбекақы беріп қана қоймай, жұмыс орындарынан дивиденд алып, оны басқаруға атсалысуға жәрдемдесіп, жұмысшы халықтың әл-ауқатын жақсартатыны сөзсіз», – деді партия жетекшісі Азат Перуашев.

Тәуелсіздік алған жылдардың басында «жаппай жекешелендіру» деген желеумен қарапайым халық үлкен үміт артқан науқанның қызу жүргізілгені есімізде. Сол кездер біздегі экономикалық саясат қандай бағытқа негізделгенін түсіне қоймаған бұқара оған иман-

дардан бәрібір ешкім көк тиын пайда көрген жоқ. Нәтижесінде айналдырған бір жылдың ішінде бір жарым мыңнан аса акционерлік қоғамдар құрылып, халық шаруашылығының бұрыннан қалыптасып қалған нысандары мен басқа да байлық көздерін өз меншігіне қаратып алды. Ал жеке-леген билік басындағы кейбір лауазымдылар купонсыз-ақ, талапайға түсіп әуре болмай-ақ жіліктің майлы басын ұстап қалды.

Аз да болса пайдадан дәмеленіп, купон мәселесін көтергендерге «Енді сәл шыдасаңыздар бәрі болады, қор жиналмай жатыр» деп уақыт созған алаяқ акционерлік қоғамдар ақырында құйрығын да ұстатпай кетті. Халық салған купондарды қаржылай қайтарудан қашқан қорлар неше түрлі құлықтарды ойлап тапты. Сол кезде жеке-леген біреулерге мол пайда әкелген,

байлығын жат елдің мүддесіне жаратып жатыр. Бір кезде өздерін адам еткен, қазір қарамағында қалданып жұмыс істеп жатқан қарапайым адамдарға тым болмаса өмір сүруге лайықты еңбекақы беруге қаражатын қимайтындардан не үміт, не қайыр? Араны ашылғандар адамгершіліктің қандай ұғым екенін әлдеқашан ұмытқан.

Қазақстандағы «Инвестициялық жекешелендіру купондары» тарихында сол уақыттағы белгілі бизнесмен Болат Әбілов иелігіндегі «Бутия капитал» ғана азын-аулақ болса да купон төлемін қайтарған болды. Онда да Болат Әбілов саясатқа араласып, оппозиция жағына шығуына байланысты құқық қорғау орындарының қудалануына түсіп мәжбүрлеген соң ғана. Үкімет пен құқық қорғау орындары қалған алаяқтарға назар да аударған жоқ.

аз. «Акционерлік қоғамдар» туралы 2003 жылғы 13 мамырдағы ҚР заңына енгізілген өзгерістер бойынша инвестициялық жекешелендіру қорлары толыққанды акционер ретінде жұмыс істеуіне қажетті ие болғаны баршаға мәлім. Заңның «Жай акциялар бойынша дивидендтер» деп аталынған 23-бабы бойынша қоғамның жарғысында осындай төлем көзделген, акционерлердің жалпы жиналысының шешімімен ғана жүзеге асырылуға тиісті. Кәсіпорынды жүз пайыз жекеменшігіне айналдырып алғандар енді жиналыс ашып жұмысшыларына дивиденд береді дегенге есі дұрыс адам сене ме? Заң купондары салымшыларының құқықтарын қорғайтындай көрінгенмен адамның күлкісін тудырады. Бұл заңнан гөрі көзбояшылыққа көбірек ұқсайды. «Заң қабылдадық, бізде кінә»

БАЙЛЫҒЫНАН АЙЫРЫЛҒАН ҰЛТ ҚҰЛ БОЛАДЫ

Ойымыз түсінікті болуы үшін алдымен жарияланған мәлімдеме мұқият назар аударалық. Жекешелендірілген нысандардың меншік үлесін еңбек ұжымдарына беру туралы Мәжілістің пленарлық отырысында ҚР Премьер-Министрі Асқар Маминге жолдаған сауалында Азат Перуашев айтты. Ол «Ақ жол» партиясының әрқашан нарықтық реформа мен мемлекеттік нысандарды жекешелендіру арқылы экономикадағы оның үлесін азайтуға жақтасып келе жатқанын атап өтті.

Алайда, жергілікті жерлердегі жекешелендірудің бір топ адамның мүддесіне кетіп жатқанын, әсіресе жаңа қожайындардың нысандарды кейінгі төлем шартымен сатып алуы, сол арқылы мемлекеттік төлемді мемлекет ақшасымен жүргізуі белең алғанын ашық айтты.

«Ақ жол» фракциясы осы саладағы жемқорлықтың алдын алу үшін 2014 жылдан бері 5 депутаттық сауал жолдаған болатын. Енді осындай жағдай Алматы қаласындағы Балалар тіс емханасы жөнінде болып отыр. Баспасөзден белгілі болғандай нысан жоғарыда аталған әдіспен, яғни бөліп төлеу арқылы жүзеге асырылған. Клиникаға бюджеттен жылына 260 млн. тг. түсіп тұрса, жекешелендіруге дейін клиниканың шотында 170 млн. тг. болған. Ал, тендер жеңімпазының алғашқы және кепілдік сомасы 92 млн. тг. Яғни, бұл сома нысанның шотындағы қаражаттан екі есе аз деген сөз! Бұдан кейінгі де төлемдер «инвесторсымақтың» емес, клиниканың бюджетінен төленетінін білді.

Қалта жүртшылығының назарына қарамастан, сот жекешелендіру ережелеріне сәйкес сатылды деген шешім шығарған. Яғни, басты мәселе осы ережелердің өзінде деген сөз, себебі мұндай «жекешелендіру» мысалдарын «Ақ жол» партиясы 2014, 2017, 2018 жылдары да келтірген», – деді партия жетекшісі. Осыған байланысты, «Ақ жол» партиясы Алматыдағы балалар тіс

дай үйіріліп, байлы-бақуатты өмірдің табалдырығын аттайтындай болған-ды. Ата-бабаларымыз бен әке-ағаларымыздың жүздеген жылдар бойы еңбегінің арқасында құрылған ірі өндіріс ошақтары, қазба байлыққа мол кен орындарын және өзге де материалдық құндылығы бар салаларды жекешелендіру үшін үкімет кепілдігімен «Инвестициялық жекешелендіру купондары» тартылып, оның алдығы уақытта әрбір тұрғынға мол пайда әкеледі деп сендірген билік басындағылар қиял-ғажайып жұмақ өмірді орнатуға уәде еткен-ді. Өңінде түгіл түсінде көрмеген капитализм атты жүйенің иісін де сезбейтін, оның қатыгез заңдылықтарынан осылай жоқ қарапайым халық дәп осылай әлемдегі теңдесі болып көрмеген ең ірі алаяқтардың арбауына қалай түскендерін білмей қалды. Бұрынғы одақ кезіндегі экономикалық байланыстар үзіліп, жұмыссыз қалып, ішерге тамақ, киерге киім таппай қиналған қара халықтың қиялына қанат бітірген купондарды сол кезде құрылған жүзден аса инвестициялық жекешелендіру қорлары бірімен-бірі бәсекеге түсіп, жұрттан жинап алуға жанталаса кірісті. Оның ішінде мұнай және енді ғана басталған бизнес саласының пысықайлары өзгелерден оза шапты. Сөйлегенде тілдерінен май тамған жыл-постардың уәдеге толы жылы сөзі жұртты бірден арбап алған-ды.

Алдау-арбаудан бейхабар бұқара өздері таңдаған, өздері сенім артқан қорларға купондарын тапсырды. Кейбір деректерге сүйенсек, бұл «науқанға» республикамыз бойынша 11 миллионнан астам адам қатысып, купондарын жанадан құрылған жекешелендіру қорларының қоржынына өз қолдарымен апарып салып берген екен. Қалғандары белгілі себептермен оның құндылығын түсінбегендіктен мән бермей өздерінде қалдырған немесе оның қайда қалғанын да білмейді. Бір қарағанда соңғылары дұрыс істеген секілді, өйткені сол купон-

біздің үкіметіміз қабылдаған «Банкроттық туралы» заңды пайдаланып, алаяқтар қоржындарының түбін көрсетіп құтылды. Ал біразы бастапқы атын өзгертіп, ай-күннің аманында жұртты адастырып кетті. Осының бәрін көзімен көріп отырған үкіметтегілер халықтың жанайқайына құлақтарын бітеп алып үнсіз қалды. Соған қарағанда жаңағы купондарды жинап алған қорлардың қоржынында өздерінің де мол үлесі болғанға қатты ұқсайды. Яғни бұл науқан алдынала есептеліп, мақсатты түрде жүргізілді деуге болады. Олай болмаса қолында билігі бар үкімет бүгін бір мемлекеттің барлық байлығын жөнісіз иемденіп, миллиондаған адамдардың ауызын аңкитып кеткен алаяқ акционерлік қорларға «халықты қорламаңдар» деп бір ауыз сөз айтар еді ғой. Жоқ, ондай сөзді естімедік. Сөйтіп мемлекеттің, яғни халық өз еңбегімен жылдар бойы жинаған мүлік пен байлық санаулы алаяқтарға бұйырды.

Қазақ көнтерлі, кешірімшіл халық қой. Бұл жолы да оттасып-соттаспай, үнсіз қалды. «Алса өз адамдарымыз алды ғой. Ертең байығанда бәрімізге қарайласар» деген ішкі сенімі болғаны да рас. Қайран ақарағым-ағай, бұның соңы қайда қазағын соғарын сезген де жоқ. Өзі асырап, қарнын кампитқан күшігі ертеңінде өзін қабарын біліп пе? Өз қолынан байлыққа кенелткендер ақырында өздерін құлға айналдыратынын ойлап па? Қарапайым халықтың үлесін үштеп кеткендер кейін қиын жағдайда қалған қандастарына пысықыр та қарамайтын болды. Шетелден қымбат сарайлар сатып алып, арам жолмен тапқан

Бір қызығы, халық қалаулылары болып саналатын, бұқараға бүйрегі бұрып тұруға тиісті түрлі деңгейдегі депутаттар да бұл маңызды мәселеге мән бермеді. Ортақ байлықтан өз үлестерін алуға тиісті қалың көпшіліктің құр қалғанын олар көріп отырса да көрмеген кейіп танытты. Әділін айтайық, қазір қоғамның ата жауына айналдырып алған коммунистердің өкілі болса да Мәжіліс депутаты Владислав Косарев бұл мәселені бір кезде көтергенмен ештеңе өндіре алмады. Жалғыздың үні шықпасы белгілі, оны үкімет құлағына да қыстырған жоқ.

Бір қарағанда нарық заңына сәйкес бұл науқан дұрыс ұйымдастырылғандай көрінуі мүмкін. Әрине, барлық талаптар мен заңдылықтар қатаң сақталғанда дәп бүгінгідей жағдай қалыптаспаса еді. Әлемдегі дамыған елдердің тәжірибесін ескеріп, купонды акцияға айналдырып, белгілі бір кәсіпорынның акционеріне айналдырғанда біздің еліміздің әрбір тұрғыны ұжым табысының белгілі бір дәрежедегі иесі болар еді. Үкімет кәсіпорындардан акционерлік қоғам ұйымдастырып, түскен табысты компанияның өркендеуіне жұмсауды талап етіп, оған бақылау жасамады. Керісінше, «Банкроттық туралы» заң қабылдап, алаяқтарға даңғыл жол ашып берді. Биліктің бұл әрекетін кешірілмес күнә, тіпті халыққа қарсы жасалған қастандық деп бағалауға болады.

Үкімет ендігі жерде жекешелендіру купоны мәселесін қайта қарап, халық алдындағы бір кездегі үйіп-төккен уәделерін орындай ма деген сұрақ та анда-санда қойылып қалатыны бар. Бірақ оған сенім

жоқ - деп айтуға арналған желеу ғана. Купондарды дер кезінде акцияға айналдырмағандан кейін бұл заңның енді кімге кереметі бар? Қарапайым адамдар қай кәсіпорынның үлескері болып отыр? Ондай жақсылық бізде атымен жоқ. Көзбояушылық деп отырғанымыз да сондықтан. Үкіметтің бұл қимылын басқаша бағалау мүмкін емес.

Міне, халықтың ішіндегі бітеу жараға айналған біздегі жекешелендірудің қысқаша тарихы осындай. Одан кейін де бірнеше рет жекешелендіру өткені белгілі. Одан халық бірден елесімен деп мүлдем дәмеленген емес. Өйткені жекешелендіруге ақшалы шетелдіктер шақырылды. Қалталы байлармен қатардағы адамдардың үзеті қағыстыра алмайтыны айтпаса да түсінікті. Қарапайым халық ата-баларынан мұра боп қалған байлығынан айырылды, енді оны жан-жақтан анталаған шет елдіктер иемденіп жатыр. Жерінен айырылған ел жетім, байлығынан айырылған ұлт құл болады. Оған көзіміз жете бастады.

Нарыққа кіретін болған соң сол кезде барлық байлықты тұрғындарға тең бөлу керек еді. Етін зепа болған соң сүйекті болу санаға сыймсыз нәрсе. Олай болса, барлық жағдайды қайта басынан бастау қажет. Қолдан жасалған миллионерлер мен миллиардерлер бар қаржысы мен байлықтарын ортаға салсын. Бірақ, оған енді биліктің де күші жетпейді. Ашығын айтсақ, ондай таза ниет оларда жоқ, болған да емес...

«АК ЖОЛ»: ГОСХОЛДИНГИ ДОЛЖНЫ УВЕЛИЧИТЬ ОТЧИСЛЕНИЯ В БЮДЖЕТ

Депутаты «Ак жола» требуют существенно увеличить отчисления в бюджет дивидендов от прибыли госхолдингов – об этом заявил Азат Перуашев при обсуждении республиканского бюджета на 2020-2022 гг.

«Существенным резервом пополнения бюджета, который до сих пор остаётся не задействованным, можно считать доходы госхолдингов и нацкомпаний в составе ФНБ «Самрук-Казына», «Байтерек» и «КазАгро».

Если в отношении РГП, по некоторым данным, действует правило оплаты в бюджет в качестве дивидендов до 50% прибыли, то для перечисленных мега-субъектов экономики установлены совершенно другие параметры. Так, за 2018 г. ФНБ «Самрук-Казына» получил чистый доход в размере 821 млрд тенге, холдинг «Байтерек» – около 80 млрд. Однако дивиденды на госпакет акций по итогам года изначально начислены всего на 19 млрд тенге, т.е. около 2%, при том, что именно эти субъекты формируют, по разным оценкам, до 60% экономики страны, причём во многом – за счёт вливаний из самого бюджета.

В ходе недавнего уточнения бюджета Правительство добилось увеличения выплаты указанных дивидендов на 50 млрд тенге, что заслуживает только признания и поддержки. Но даже в этом случае доля отчислений в бюджет от чистой прибыли госхолдингов составит менее 10%.

В этой связи фракция «Ак жол» призывает пересмотреть сложившуюся практику и обязать квазигоссектор существенно увеличить отчисления дивидендов в бюджет», – отметил Перуашев.

Депутаты ДПК считают, что в ситуации, когда государство расширяет социальную поддержку граждан, квазигоссектор обязан разделить увеличивающуюся нагрузку на бюджет.

«Фракция выражает поддержку этим усилиям Правительства и призывает продолжить эту работу при уточнении бюджета на 2020 и последующие годы», – добавил руководитель «Ак жола».

Пресс-служба «Ак жола»

ЗАЩИТИТЬ БИЗНЕС ОТ ВЫМОГАТЕЛЕЙ ПРОСИТ ДЕПУТАТ

Депутат мажилиса Азат Перуашев в ходе обсуждения уточнения в бюджет на текущий год рассказал о том, как налоговики «кошмарят» бизнес в погоне за увеличением доходной части бюджета.

«Уточненные параметры оставляют противоречивые впечатления. Так, незапланированные дополнительные поступления в бюджет... 20 млрд тенге за счет штрафов и пеней. Нас не удовлетворяет объяснение госорганов этих поступлений улучшением администрирования. Бизнесмены сообщают в партию «Ак жол» о том, что в последнее время их приглашают в местные налоговые органы безо всяких оснований, ненавязчиво предлагая выплатить дополнительные 20-30 млн и более тенге по итогам камерального контроля или мониторинга. А в случае отказа обещают направить реальные

проверки с заданием найти повод оштрафовать на гораздо большие суммы. И все понимают, что это не пустые угрозы», – сказал Перуашев.

Он считает такое положение дел двойным налогообложением и просит власти разобраться в данной ситуации и исключить необоснованное давление на бизнес.

Между тем, отметив актуальность увеличения расходов на выплату АСП в связи с ростом числа ее получателей, он тут же подверг сомнению действия минсоцтруда в части решения проблемы безработицы.

«Возникает вопрос к минсоцтруда. На протяжении последних 10 лет правительством ежегодно направлялись колоссальные средства на решение вопросов безработицы и развития массового предпринимательства. Мы даже не знаем, сколько именно – десятков или сотен миллиардов – на это потрачено. Но ко-

личество получателей АСП говорит о малой эффективности этих мер», – сказал депутат.

По его оценке, если бы госорганы действительно обеспечивали население занятостью и заработной платой, если бы десятки тысяч рабочих мест и сотни предприятий создавались в действительности, а не на бумаге, то сегодня в стране не стояла бы так остро проблема большого количества безработных и семей без дохода.

«Куда эффективнее создавать либеральную инвестиционную политику и налоговую политику, обеспечить предприятия свободным доступом к инфраструктуре, защитить от недобросовестных монополистов и прочих вымогателей. Рабочие места создаются именно так, а не закачиванием денег в банки и чиновничьи кабинеты», – резюмировал парламентарий.

Kursiv.kz

ГЕНПРОКУРАТУРА РАССМОТРИТ ЗАДЕРЖКУ СУБСИДИЙ СЕЛЬХОЗПРОИЗВОДИТЕЛЯМ

Генпрокуратура по обращению партии «Ак жол» рассмотрит проблему задержки госорганами субсидий сельхозпроизводителям.

С такой просьбой к генеральному прокурору Гизату Нурдаулетову 11 октября обратился лидер партии «Ак жол» Азат Перуашев в ходе Форума по защите бизнеса, организованного Генеральной прокуратурой и НПП «Атамекен».

Генпрокурор немедленно поручил рассмотреть этот вопрос своему заместителю Болату Дембаеву.

Как известно, при обсуждении бюджета в Мажилисе 9 октября Азат Перуашев выступил с жесткой критикой отказа госорганов выплатить обещанные ранее субсидии крестьянским и фермерским хозяйствам.

Он также заявил о готовности партии «Ак жол» подать в суд на госорганы в защиту сельских предпринимателей.

«Сотни и тысячи крестьянских хозяйств по всему Казахстану поверили государству, вложились в эту программу, часто – с трудом собрав последние копейки, влезли в кредиты и вдруг теперь госорганы передумали. Что это за, простите за выражение, «лохотрон» с аулом? Наша фракция настаивает на

выделение средств на субсидирование сельского хозяйства», – заявил тогда Азат Перуашев.

Обращение лидера «Ак жола» к Генпрокуратуре показывает, что депутаты настроены более чем решительно.

Пресс-служба «Ак жола»

«АК ЖОЛ»:

ОТЛОЖИТЬ ВВЕДЕНИЕ КОНТРОЛЬНО-КАССОВЫХ АППАРАТОВ ДО 2023 Г.

«Ак жол» повторно просит Минфин сохранить действие патентов для ИП и отложить обязательное введение контрольно-кассовых аппаратов до 2023 г. – депутатский запрос фракции в адрес первого заместителя Премьер-министра, министра финансов Алихана Смаилова озвучила Дания Еспаева.

Как известно, с 1 января 2020 г. предусмотрен переход на обязательное применение онлайн контрольно-кассовых машин с функцией передачи данных (ККМ) индивидуальными предпринимателями. Между тем, по имеющимся сведениям, технологические решения функционального объединения ККМ с используемыми в бизнесе POS-терминалами ещё только прорабатываются.

Как отмечено в запросе, планируемые изменения приведут к значительному увеличению неэффективной административной нагрузки на малый бизнес. Так, помимо стоимости самого оборудования, затраты на ведение учета с применением ККМ, комиссии банков за оплату всех отчислений, а также комиссии POS-терминалов и их обслуживание со-

ставят до 30% прежней прибыли малого бизнеса. Причём, эти затраты пойдут не в доход бюджета, а частным компаниям, банкам и провайдеру в лице Казахтелекома.

«Получается удивительный парадокс: государство направляет миллиардные средства на поддержку малообеспеченных, и в то же время, с введением дополнительной нагрузки «выталкивает» в число этих малообеспеченных даже тех, кто занимается собственным делом», – считает в «Ак жоле».

15 мая т.г. фракция «Ак жол» уже направляла депутатский запрос министерству финансов о сохранении патентов для ИП, работающих в специальном налоговом режиме (СНР) и отказе от обязательного внедрения ККМ в малом бизнесе. А 13 июня т.г. был получен отрицательный ответ на эти предложения депутатов. Основанием решения приводилось отсутствие подтверждения реальности доходов в этом сегменте предпринимательства.

Однако 2 сентября т.г. уже в своём первом Послании народу президент Касым-Жомарт Токаев заявил следующее, цитирую: «Мы всем обществом должны поддержать малый бизнес. Поручаю правительству разработать законодательную основу освобождения компаний микро- и малого бизнеса от уплаты налога на доход сроком на три года. Соответствующие поправки в законодательство должны вступить в силу с 2020 г.» – цитата окончена.

«Совершенно очевидно, что в этой связи принуждение ИП, применяющих специальный налоговый режим, в обязательном порядке использовать ККМ становится нецелесообразным, по крайней мере, до 2023 г.», – уверена Еспаева.

По мнению «акжоловцев», эта мера сегодня выглядит тем более абсурдной, учитывая поручения президента Токаева об освобождении малого и микро-бизнеса от подоходного налога, поскольку никакого другого повода для обязательного перехода на ККМ, кроме взимания подоходного налога, у чиновников просто нет.

Но теперь и этот повод потерял смысл, по крайней мере, на ближайшие три года.

Между тем в партию «Ак жол» поступает множество обращений от представителей малого бизнеса о продолжающихся требованиях налоговиков приобретать ККМ, причём у конкретных поставщиков, что само по себе уже вызывает вопросы.

В связи с вышеизложенным депутатская фракция «Ак жол» повторно просит Минфин сохранить действие патентов для ИП, работающих в специальном налоговом режиме и отложить обязательное введение ККМ до 2023 г.

Пресс-служба «Ак жола»

1989 жылғы 22 қыркүйекте Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесінің сессиясында Тіл туралы заң қабылданып, оның 1-бабында «Қазақ тілі Қазақ ССР-інің мемлекеттік тілі болып табылады» деп көрсетілген еді. Бұның өзі кеңес заманында отбасы, ошақ қасына маңызды қадам болатын. Әрине, алғашқы қабылданған Тіл туралы заңда көптеген олқылықтар болды, дегенмен, соның өзінде бұл заң қазақ тілінің дәрежесін көтеруге өз деңгейінде игі ықпалын тигізгені анық.

Қазақстан өз тәуелсіздігін алғаннан кейін 1995 жылдың 30 тамызында қабылданған жаңа Конституциясында қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі болып бекітіліп, ана тіліміздің заң негізіндегі дәрежесі Ата заңымыз арқылы нақты көрініс тапты. Сөйтіп 1997 жылы 11-шілдеде қабылданған Қазақстан Республикасының «Тіл туралы» Заңы Конституцияда көрініс тапқан ана тіліміздің мемлекеттік дәрежесін нақтылай түсті.

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ МЕҢГЕРУ – ӘРБІР АЗАМАТТЫҢ МІНДЕТІ

Досжан ӘМІРОВ,
Ақмола облыстық
сотының төрағасы

«Қазақстан Республикасының тіл туралы» Заңының 4-бөлігінде, «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі. Мемлекеттік тіл – мемлекеттің бүкіл аумағында қоғамдық қатынастардың барлық саласында қолданылатын мемлекеттік басқару, заң шығару, сот ісін жүргізу және іс қағаздарын жүргізу және Қазақстан халқын топтастырудың аса маңызды факторы болып табылатын мемлекеттік тілді меңгеру – Қазақстан Республикасының әрбір азаматының парызы» деп аталып көрсетілген.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты 2012 жылдың 14-ші желтоқсанындағы Жолдауында: «Тілге деген көзқарас, шындап келгенде елге деген көзқарас екені даусыз. Сондықтан, оған бей-жай қарамайық. Қазақ тілі жаппай қолданыс тіліне айналып, шын мәнінде мемлекеттік тіл мәртебесіне көтерілгенде, елімізді Қазақ мемлекеті деп атайтын боламыз», – делінген. Сонымен қатар, «Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы» Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығында: «Біз бәріміз қазақстандықтарды біріктірудің басты факторы болып табылатын қазақ тілінің одан әрі дамуы үшін барлық күш-жігерімізді салуымыз керек» деп атап көрсетілді. Он жыл мерзімге арналған бұл бағдарламаның басты мақсаты – Қазақстанда тұратын барлық этностардың тілдерін сақтай отырып, қазақстандық біртектілік пен бірлікті нығайтудың аса маңызды

факторы ретінде мемлекеттік тілдің кең ауқымды қолданысын қамтамасыз ететін үйлесімді тіл саясаты болып табылады.

Жоғарыда айтылған заң нормаларына сай, мемлекеттік, жергілікті өкілетті және атқарушы органдар мемлекеттік тілді дамытуға барлық жағдай жасауға міндетті. Тіл саясатына байланысты ҚР Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында «Мемлекет өз тарапынан мемлекеттік тілдің позициясын нығайту үшін көп жұмыс атқарып келеді. Біздің міндетіміз 2020 жылға қарай мемлекеттік тілді білетін қазақстандықтардың саны кемінде 95 пайызды құрауы тиіс» деп нақты атап көрсеткен болатын. Осылайша, мемлекеттік мәртебе алған қазақ тілін өз дәрежесіне көтеру үшін қажетті барлық заңдық негіздер жасалды десек те, іс жүзінде бүгінгі таңда өңіріміздегі мемлекеттік тілдің жағдайы сын көтермейтіні жасырын емес.

Тілдің мәселесі – ұлттың мәселесі. Қазақ халқының біртуар тұлғасы Мұхтар Әуезов «Ел боламын десен, бесігінді түзе» деп айтқандай, өркениетке құлаш ұратын елдің өрісі қашанда білікті де, саналы ұрпақпен кеңеймек. Біздің басты міндетіміз – тілдің болашағын ойлайтын ұрпақты тәрбиелеп, қасиетті тілімізді ұрпақтан-ұрпаққа аманат етіп қалдыру. Құзырлы органдардың берген статистикалық мәліметтеріне сүйенсек, Ақмола облысындағы бала-бақшалардың жалпы саны – 614 болса, соның ішінде бүлдіршіндердің 63,3 пайызы ғана қазақ топтарына барады екен. Өңіріміздегі мектептердің жалпы саны – 560, соның ішінде екі тілде оқытатын мектептер – 217 болса, орыс мектептері – 184, ал қазақ мектептері – 159. Осы мектептерде оқып, қазақ тілінде білім алатын оқушылардың саны 48 пайызды ғана құрайды. Орта білім беретін мекемелер (колледждер) саны – 33 болса, соның ішінде екі тілде оқытатын – 26, орыс тілінде – 5, ал қазақ тілінде оқытатын колледждердің саны бар болғаны – 2 ғана екен. Яғни, жасөспірімдердің тек 29,1 пайызы ғана өз ана тілінде білім алуады. Бүгінгі жастар еліміздің ертені десек, қазіргі күні жастарымыздың 50 пайыздан астамы шет тілде білім алуы бізді әрине қынжылтады.

Жоғарыдағы статистикалық мәліметтер жақын арада өңірімізде Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаев айқындап берген тіл саясатының әлі де шешімге отырып тұрғанын дәлелдейтін мәліметтер бар екенін көрсетеді. Сондықтан, атқарушы билік осы кемшіліктерді жою үшін нақты іс шаралар жасауы тиіс. Өңірімізде мемлекеттік тілдің қолдану аясы неге төмен? Қоғамда мемлекеттік тілдің қолдану аясы бүгінгі күні қолданыстағы заңдар талабына сай болуы үшін нендей іс шаралар атқару керек? Өткен кезеңдермен салыстырғанда ілгерілеушілік

соның ішінде мемлекеттік тілде 170 талап-арыз, пайыздық көрсеткіші 39,2 пайыз;

– әділет департаментінен 26 талап-арыз, соның ішінде мемлекеттік тілде бар болғаны – 1 талап арыз, пайыздық көрсеткіші 3,8 пайыз;

– ішкі істер органдарынан 118 талап-арыз бен іс түскен, соның ішінде мемлекеттік тілде – 3 немесе 2,5 пайыз;

– прокуратурадан 24, соның ішінде мемлекеттік тілде – 5 талап арыз, пайыздық көрсеткіші 20,8 пайыз;

мемлекеттік тілге деген жанашырлықтары болғанда, аталған азаматтық, қылмыстық істермен материалдардың көпшілігін бабадан балаға мұра боп калған баға жетпес қазақ тілінде, яғни мемлекеттік тілде жүргізуге болар еді.

Біздің өңіріміздегі халықтың 51% қазақ ұлты бола тұра, облыс соттарымен мемлекеттік тілде қаралып жатқан барлық істер мен материалдардың пайыздық көрсеткіші өте төмен болып отыр. Тарата айтар болсақ: 2016 жылы – 1,5, 2017 жылы – 3,4, 2018 жылы – 3,8, 2019 жылдың 8 айында – 3,8 пайыз.

Бүгінгі күні Ақмола облыстық сотымен мемлекеттік тілдің қолданылу аясын кеңейту және нақты шаралар қабылдау үшін мемлекеттік мекемелер мен құқық қорғау органдарының басшыларына арнайы хаттар жолданып, дөңгелек үстел шаралары ұйымдастырылуда. Алайда, жоғарыда келтірілген статистикалық мәліметтерден көріп отырғандарыңыздай, бүгінгі күнге дейін көңіл толатындай өзгеріс жоқ. Оның үстіне мемлекеттік мекемелерден түскен талап арыздар көрсеткіші былтырмен салыстырғанда едәуір төмендеп кеткені байқалады.

Қасиетті қазақ тілінің мәртебесін көтеріп, одан әрі дамыту әр қазақстандықтың парызы, әрбір мекеме басшылары өз тарапынан, басқаруындағы қызметкерлерден іс-құжаттарының мемлекеттік тілде жүргізілуін талап етіп отырса, мекеме қызметкерлерінің де қазақ тіліне деген жанашырлықтарын оятып, қазақ тілінің мәртебесін өркендетуге болады деп ойлаймын. Қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде қастерлеп, үйрену – Қазақстанның барша азаматтарының парызы. Осы ретте, облысымыздың әрбір мемлекеттік мекеме басшылары, құзырына сәйкес талап арыздарды және басқа да іс қағаздарды сотқа тек қана мемлекеттік тілде жолдануына ықпал етсе, мемлекеттік тілдің дамуына қосқан зор үлес болар еді. Мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру үшін сөзден, нақты іске көшер уақыт келді. Сондықтан, облыс әкімдігінің ішкі саясат бөлімі қазақ тілі шын мәнінде мемлекеттік тіл мәртебесіне көтерілуі үшін нақты іс шаралар атқаруы керек деп есептеймін. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың үстіміздегі жылғы халыққа жолдауында айтқанындай, қазақ тілі ұлтаралық қатынас тілі болуы керек. Мемлекеттік тілдің мәртебесі бүгінгідей тілдерге, оның ішінде мемлекеттік тілге арналған үлкенді-кішілі жиындарда тек мінбеден ғана айтылып қана қоймай, күнделікті өмірде нақты іс-шаралармен көтерілуі керек.

Сөзімнің соның Елбасының ана тілі туралы айтқан мынадай көрікті ойымен аяқтағым келеді: «Дауға салса алмастай қиған, сезімге салса қырандай қалқыған, ойға салса қорғасындай балқыған, өмірдің кез келген орайында әрі қару, әрі қалқан болған, әрі жас, отты да ойнақы Ана тілінен артық қазак үшiн?! Бұл дүниеде қымбаттың ұлт ретіндегі мәдени тұтастығына ең негізгі ұйтқысы болған-оның ғажайып тілі». Ендеше, қасиетті тіліміздің, Ата заңымыз айқындап берген мәртебесін асқақтату – Қазақстан Республикасының әрбір азаматының парызы. Осы парызымыз мойнымызда қарыз болып қалмау үшін презенттік борышымызға адал болайық, ағайын!

бар ма? – деген сұрақтарға жауап беру үшін жыл сайын мониторинг өткізіп, мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту үшін нақты жоспарлар құрып, оны іске асыру бағытындағы нақты іс шаралар атқаруымыз керек.

Облыс соттарына түсіп жатқан қылмыстық, әкімшілік істер мен құжаттар, талап-арыздардың басым көпшілігі орыс тілінде келетінін атап өткен артық болмас. Осының салдарынан мемлекеттік тілде қаралған сот істерінің көрсеткіші өте төмен. Статистикалық деректерге сәйкес, 2018 жылы облыс соттарына мемлекеттік мекемелерден барлығы – 4 731 талап-арыз түссе, соның ішінде мемлекеттік тілде 2 228 (47,1%), 2019 жылдың 8 айында барлығы – 2004 талап-арыз түсіп, соның ішінде мемлекеттік тілде бар болғаны 607 (30,3%); яғни өткен жылға қарағанда 16,8% төмендеп кеткен.

Егер тарата айтар болсақ, 2019 жылдың 8 айында:

– әкімдіктен келіп түскен талап-арыздардың жалпы саны – 467, соның ішінде мемлекеттік тілде – 293, пайыздық көрсеткіші 62,7 пайыз;

– тілдерді дамыту басқармасынан – түскен 6 талап-арыздың бәрі орыс тілінде;

– білім басқармасынан 159, соның ішінде мемлекеттік тілде – 4 талап арыз, пайыздық көрсеткіші 2,5 пайыз;

– денсаулық сақтау басқармасынан түскен 116 талап арыздың бәрі орыс тілінде;

– мемлекеттік кірістер департаментінен 434 талап-арыз,

– қылмыстық-атқару органдарынан түскен 27 талап-арыз түгел орыс тілінде.

Осы арада мына жайды айта кеткім келеді: талап-арыздар қай тілде түссе, сот сол тілде істі жүргізеді. Қазақ тіліндегі сот қарайтын істер санының мардымсыздығы осыдан болып отыр.

Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік кодексінің 30-бабының талаптары негізінде Қазақстан Республикасында қылмыстық сот ісін жүргізу қазақ тілінде жүргізіледі, сот ісін жүргізуде қазақ тілімен қатар ресми түрде орыс тілі, ал қажет болған кезде басқа тілдер қолданылады деп нақты көрсетілген. 2019 жылдың 8 айында Ақмола облысының соттарында барлығы – 4887 қылмыстық іс пен материалдар қаралса, соның 1789-ы қазақ ұлттарының қатысуымен болған, ал қазақ тілінде қаралған істер саны 292, пайызға шаққанда 6 пайыз ғана. Сот ісін қараған тараптар қазақ бола тұра, іс орыс тілінде жүргізіледі. Өйткені, тергеу амалдарын жүргізетін тұлғалар, күдіктілерден, олардың орыс тілін білетінділігі туралы бір жапырақ артында да, тергеу амалдарын әрі қарай жүргізу тілін орыс тіліне ауыстыра салады. Өкінішке орай, күдіктілердің мемлекеттік тілді білу деңгейі, олардың тергеу амалдарын мемлекеттік тілде жүргізуге байланысты ойлары тергеушілермен анықталмай қалады.

Осы тұрғыда талап арыз берген мемлекеттік мекеме басшылары мен тергеушілердің

ҚР Ауылшаруашылығы министрлігі Су ресурстары комитетінің бұрынғы төрағасын «пара алуға оқталды» деген айыппен тергеу қамағына алғаннан кейін ол кісінің жұрттан пара алмақ түгілі, 2012 жылдың көктемінде 2013 жылдың күзіне дейін бюджеттің 300 млрд.теңгесінің артық жоспарланып кеткенін дәлелдеп, қазынаға қайтарғаны елге белгілі болды. Исламның ісі не дейді? Фактілерге кезек берейік.

300 МЛРД.ТЕНГЕ ҚАЛАЙ ҮНЕМДЕЛДІ?

Өскемен қаласында әкім кезінде құрылысқа жылына 3-4 млрд. теңге жұмсалса, Комитетке келгенде бір жылда 70-80 млрд. теңгені жұмсалатынын көрген ол ең алдымен құны 1 миллиардтан асатын жобалармен танысып, талдай бастайды. Талдау мынадай нәтижеге алып келеді:

— 2007-2012 жылдары Қызылорда облысындағы 243 км. Арал-Сарыбұлақ магистралдық топтамалық су құбырының 47 км жерін бөлек-бөлек жөнделіп, оған 12 млрд.теңгеге жуық қаржы жұмсалған екен. Құбырдың қалған 196 км. бөлігі 6,7 млрд. теңгеге 6 айдың ішінде, 2012 жылдың желтоқсанына толық бітіріледі. Егер ескі әдіспен істесе, 7-8 жыл ішінде 40-45 млрд. ақша жұмсалатын, ал, жұмыстың бітер-бітпесі белгісіз екен.

— Жаңа Көксарай су қоймасын салуға 45 млрд. теңге жұмсалса, одан 6,5 есе кіші Астана су қоймасын қоршау, жөндеуге 31 млрд. теңге бөлінген. Жобаның бүгешігесіне дейін есептей келе, 29 миллиард-дың кесіп, бар жұмыс 2 млрд. теңгемен біткен.

— 2011 жылы Ертіс-Қарағанды (Сәтбаев) каналының 22 насос стансасындағы (әр стансада — 5 насос-тан) 4 насосты ауыстыру жоспарланып, оның құны 6 млрд. теңге болып бекітіледі. Сол 2011 жылы алғашқы 150 млн. теңге төленіп, 2012 жылға 2,5 млрд. теңге қарастырылып та қояды. И.Әбішев насос жасайтын заводқа шығып, 6 млрд. теңгенің орнына 1,5 млрд.-қа жуық теңгеге қайта шарт жасалған. Бүгінгі таңда сол агрегаттың барлығы сақадай сай жұмыс істеп тұр.

— И.Әбішев Су ресурстарына келгенге дейін 450 шақырымға созылып жатқан сол Сәтпаев каналын 1,5 млрд. теңгеге тікенек сыммен қоршау жоспарланыпты. Бұл қаржы да кесілген.

— Ал,Бартоғай су қоймасынан 19 млрд. теңгеден астам қаржыны қысқартылған.

«Осылайша, әрбір жобаны терең зерттеп, қайта есептеу нәтижесінде 2012 жылы 300 млрд.теңгеге жуық қаржы қысқартылды. Бұл сол бір жылға емес, 4-5 жылға жоспарланатын қаржылар. Көптеген нысанды аздаған қаржымен бітіріп, соның барлығы бүгінгі күнде халыққа қызмет көрсетіп отыр».

1 ТРИЛЛИОН ТЕНГЕ ҚАЙДАН ШЫҚТЫ?

Орыста «не делай добра — не получишь зла» деген мақал бар. Әбішевтің 300 млрд. теңге үнемдеген әрекеті өзінің басына таяқ болып тиеді — 2012 жылдың аяғында Су ресурстары комитетін Ауылшаруашылығы министрлігінен алып, Қоршаған ортаны қорғау министрлігіне ауыстырып жібереді. Онымен де тынбайды, 2013-жылдың күзіне қарай Әбішевті арыз жазып кетуге мәжбүр етеді. Екі орынбасары да, «ҚазСуШар» мекемесінің бас директоры да жұмыстан алынады...

Ал, Комитет, 2012 жыл бойына тыным таппай, біздегі жалпы 2,4 млн.га суармалы жердің 1991 жылдан жарамсыз болып қалған 1 млн. га жерін қайта қалпына келтіру жайлы (Түркіменстан 1991 жылғымен салыстырғанда 800 мың гектар суармалы жер, Өзбекстан 100 мың гектар қосқан, қырғыздар мен тәжіктер сол 1991 жылғы көлемді сақтап қалған; ал, суармалы жердің 1 га. түсетін орташа қаржы 1,5 млн. теңгеден кем емес — 1,4 млн. га суармалы жер 2,1 трлн.теңге, Қазақстандағы 18 млн. га тәлімді жерге

СОТ КІМНІҢ СОЙЫЛЫН СОҒУДА?..

түгел бидай ексек, ол 1,5 трлн. теңге береді) оған дейін мемлекеттік деңгейде бір де бір көтерілмеген осынау мәселені терең талдап, зерттеп, қыруар жұмыс істесе, соның арқасында 2012 жылдың соңына қарай Елбасы Н.Назарбаевтан су ресурстарын дамыту жайлы мемлекеттік бағдарлама жасап, оны 2013 жылдың аяғына дейін бітіруді тапсырма алған болатын. Шамаларының келгенінше істеп жатқан болатын...

Ауыл шаруашылығы министрлігі енді бұлар қысқартқан, үнемдеген жобалардың барлығын қайта қарап, өте ірі қаржыны талап ететін мегажобалармен айналыса бастайды. Бір жарқын мысал: «Астана қаласына ауызсуға пайдаланылатын қосымша су көзі және астаналықтарға демалыс орны болады, туризмді дамытамыз, балық өсіреміз...» деп, Ертістен 400 км. канал тартатын, суды 15-16 насос стансасымен көтеретін, Астанаға 50-60 км жерде 1 млрд/м3 су қоймасын салатын болады. Жобаның жалпы құны 500 млрд. теңгені құрайды... Ақша үнемдеу, суармалы жерлерді қалпына келтіру мәселелері мүлдем ескерусіз қалады... Қанша еңбек, қанша уақыт далаға кетіп, дамай патқанын көрген И.Әбішев шыдамай Президент Н.Назарбаевқа 2013 жылдың қарашасында хат жазады. Жауап келмейді...

Ал, бұл кезде комитет төрағасын тікелей өзі тағайындамайтын Президент Н.Назарбаев хатқа өз қолымен былай деп бұрыштама қояды: «Абишев И.А. один из грамотных руководителей-практиков, вернуть на прежнее должност, как несправедливо уволенный». Оны алған Президент әкімшілігі тапсырманы орындамау үшін, бірақ, кейін ақтала алатын болу үшін не істейді? Ол жерде оңай адамдар отырған жоқ қой — Президенттің атына бір аптаға жетпей бірнеше құқық қорғау органдарынан Әбішевтің үстінен кінәлап хат түседі. Елбасы енді, не істеуі керек еді? Дұрыста! «Проверь, не ложь ли деген бұрыштама қояды. Оның бәрінен И.Әбішев хабарсыз... Сөйтіп жүргенде 2014 наурызы келеді.

Жазушы Дулат Исабеков Лондонда пьесасының тұсаукесеріне кетердің алдында Елбасының қабылдауында болады. Сөз соңында «И.Әбішевті білесіз бе?» деп сұрайды, «білемін» деген жауап алады. «Әне, сол жігіт 300 млрд. теңге үнемдегені үшін жұмыссыз бос жүр, тергеліп жатыр» дейді. Елбасы Президент әкімшілігінің жетекшісіне телефон соғып, екінші қайтара тапсырма береді. Олар И.Әбішевті шақырады. Енді бір апта ішінде құқық қорғау органдарының барлығынан Президент әкімшілігіне «тағылған айып анықталмады» деген хаттар келеді... Кейін Әбішевті Елбасының өзі қабылдап, оның жеке шешімімен шығарылып тасталған «А» корпусына қайта қабылданып, сәуірдің бас жағында бұрынғы қызметіне қайта тағайындалады. Қызметке қайта келгеннен кейін, И.Әбішев бастаған комитет күні-түні жұмыс істеп, 2014 жылдың мамыр айында бастап, қарашаның бас жағында суармалы жер туралы бағдарламаны толық аяқтайды. 1 млн. га жердің 610 мың гектар жері сұранысқа ие болып шығады. Қабылданған ескі бағдарлама түгел қайта қаралады (кестеде).

Көріп отырсыздар, игерілетін жер аумағы 60 мың га орнына 610 мың га, ал жұмсалатын шығын 1533 млрд. теңге орнына 580 млрд. теңге. Міне, үнемделген 963 млрд. теңге немесе «триллион теңге» қайдан шығады! Сөзіміз салмақтырақ болу үшін, кезекті И.Әбішевтің өзіне берейік.

«Осы аналитикалық материалдың бәрі дайын болған соң, 13-қарашада Елбасыға «баяндауға дайынмын» деп хат жаздым. Ол кісі мені 19-қарашада қабылдады. Мен барлық мән-жайды асықпай баяндап шықтым. Ол кісі «сенің мынауың қиял-ғажайып ертегі сияқты екен» деп күлді. Кейін «ұсынысын өте жақсы екен, нақты есеппен, дәлелдермен жасаған екенсің» деп, менің аналитикалық анықтама қағазыма төмендегі бұрыштаманы жазды: «Б.Сағынтаевқа, А.Мамытбековке. И.Абишевтің ұсыныстары бұрынғы

бағдарламадан ұтымды. Қарап, үкіметте шешім қабылдау үшін. Н.Назарбаев. 19 қараша 2014 ж.» Жалпы, Елбасы ешқандай комитет бәшешырет қабылдаған емес. Мені бірнеше рет қабылдауы ол кісінің су шаруашылығы саласына деген алаңдаушылығын білдірсе керек. Елбасының алдында болып, жұмысымызға толық оң баға алғаннан кейін көңіл-күйім көтеріліп, қуанып шықтым. Ондағы ойым, жоспарымыздың барлығы енді оп-оңай іске асатын болды, халыққа өте пайдалы болатын болды деп қатты қуандым. Мен ол кезде алда не күтіп тұрғанын білген жоқ едім...

2014 жылдың желтоқсан айынан бастап, 2016 жылдың желтоқсан айына дейін 2 жыл бойы ескі программаға өзгеріс ендірумен жүрдік. Мысалы, 1 трлн. теңге артық жоспарланған бұрынғы программада біз жүргізген есептің бір де біреуі болмаса да, мен кеткеннен кейінгі 9 айда оп-оңай қабылданып, қомақты қаржы бөліне бастаған... Біздің оны

қысқартқан, барлық есеп-қисабы бар, нақты дәлелденген бағдарламамызды үкімет 2 жыл дегенде әрн қабылдады да, мемлекеттен қаржыландырудан бас тартып, қаржы көзін өзгертіп, «халықаралық қаржы ұйымдарынан несие алындар» деп бекітіп берді...»

ҮСТІҢГІ ЖАҒЫ АЙСБЕРГТІҢ, АСТЫҢҒЫ ЖАҒЫ...

Біз И.Әбішевтің сотталуының басты себебі — осы 1300 млрд. теңгеге жуық ақшаның бюджеттің шығыннан шығып қалуы, бюджеттің «распил» деп аталатын балтасының астына түспей қалуы деп күдіктенуге толық хақымыз бар деп ойлаймыз. Себебі, қазақ «сөздің өтірік-шынына қарама, қисынына (логикасына) қара» деген. Әзірге аты аталған А.Шпекбаев — айсбергтің үстіңгі жағы ғана. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы ұлттық бюро басшысы А.Шпекбаев тергеу кезінде И.Әбішевті Қазақ күресі дүниежүзілік федерациясының президенттігінен өз еркімен кетуге арыз жазуға мәжбүрлеп (кім «бастан құлақ садақа» демейді), жарғы тәртібін белден баса бұза отырып, оның орнын беттің ауры белге орнықтырып қатар алды. Тура «Абай жолындағы» Базаралыны 10 жылға «итжеккенге» айдағып, әйелі Өдекке үйленіп алған Майбасардың тірлігі... Рас, адамгершілікке жатпайды, бірақ, ол үшін жауапқа тарта алмайсыз, өйткені, «мораль — құқықтан жоғары» деген сөз біз таңдап алған континенталдық құқыққа қарата айтылғандай, ол қазақтың билер соты да емес, қылмыстық кодексі жоқ, есесіне адамгершілік нормасы үкім шығарудың құқықтық негізі болып табылатын АҚШ-тағы ағылшын-саксон соты да емес...

Егер мәселе Шпекбаевқа федерация президенттігі қажеттігінде болса, іс сотқа бармас еді ғой. Керісінше, мергеуде алсаң — босатамыз» деді, С.Түкиевке «И.Әбішевке ақша апарып бердім десең — босатамыз», — депті, бірақ, ол маған әкеп бермесе негізі айтпайды, пара алмаған мен неге істемеген қылмысты мойындауым керек, одан-дағы абыройымды аман сақтап, 10-15 жыл отырып келгенім артық», — деп отыр И.Әбішев.

Демек, триллиондаған теңгені бюджетке артық салған құдыретті адамдар түр ол екі лауазымдының артында. «300 млрд. теңге» тұсында олар сол кездегі

	Ескі программа	Жаңа программа	Айырмасы
Айналымға қосылатын суармалы жер, мың га.	60	610	+550
Үнемделетін су мөлшері, млрд. м³	0,9	2,4	+1,5
Көктемгі қар, жаңбырдың суын жинақтау, млрд. м³	0,6	1,9	+1,3
Жұмсалатын шығын млрд. теңге	1533	580	+963

ҚР ЖОҒАРҒЫ СОТЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ ЖАҚЫП АСАНОВТЫҢ НАЗАРЫНА! СОТТАРДЫ ҚАЗАҚША САУАТТЫ СӨЙЛЕТПЕЙ, СОТ БЕДЕЛІН АРТТЫРА АЛМАЙСЫЗ, АСАНОВ МЫРЗА!

Өткенде (14-қазан күні) порталымызда «Екі бет жазбадан 70 қате жіберген судья сауатты ма?» атты мақала жарияланған еді. Онда ҚР Су ресурстары комитетінің бұрынғы төрағасы Ислам Әбішевтің ісі бойынша өткен сот процесінде, аталған іске жауапты судьяның мемлекеттік тілге салғырт қарағаны туралы айтылған.

Әбішевтің қорғаушысы Абзал Құспаннның 33 беттен тұратын 6 өтінішіне судья Қажымұқан Мекемтасұлы Мекемтас жауап қайтарған екен. Алайда, әлгі екі беттік жауапта (Қаулыда) әріптік, стилистикалық және логикалық қателіктер көп болды. Біз қызыл-ала шимайды сайтта жариялап, көрсеттік.

Адвокат Абзал Құспан мырза судья қаулысының мәтінін ҚР Білім және ғылым министрлігіне қарасты Ғылым комитеті, «А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты» РМҚК-ның лингвистикалық сараптама бөліміне жолдаған екен.

Аталған мекеме сот қаулысының мәтініне лингвистикалық сараптама жасап, қорытынды шығарып беріпті. Лингвистикалық сараптама қорытындысына институт директоры Ерден Қажыбек қол қойған. Ал сараптаманы филология ғылымдарының кандидаты, доцент С.Құлманов жасапты.

Енді әлгі судья Қажымұқан Мекемтас мырза шығарған Қаулы мәтініне жасалған сараптаманы назарларыңызға ұсынамыз...

БҚО адвокаттар алқасының мүшесі А.Т. Құспаннның адвокаттық сұранысына байланысты сот қаулысының мәтініне жасалған лингвистикалық сараптама қорытындысы

1. Лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтіні 24 (жиырма төрт) сөйлемнен тұрады.

2. Лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтінінде техникалық қателер бар:

а) Нұр-Сұлтан қаласының, дұрысы – **Нұр-Сұлтан қаласының;**

ә) 24 - бабы, дұрысы – **24-бабы;**

б) 366 - бабы, дұрысы – **366-бабы;**

в) 28 - бабы, дұрысы – **28-бабы;**

г) 1,3 тармақтармен, дұрысы – **1, 3-тармақтармен;**

ғ) С.А.Тукиевтіңде, дұрысы – **С.А.Тукиевтің де;**

д) мән - жайларды, дұрысы – **мән-жайларды;**

е) қорғаушы - адвокат, дұрысы – **қорғаушы-адвокат;**

Сонымен қатар лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтініндегі кейбір техникалық қателер бірнеше рет қайталанатын.

3. Лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтінінде грамматикалық қателер бар:

- қыркүйек, дұрысы – **қыркүйек;**

- қорғаушы-адвокатдың, дұрысы – **қорғаушы-адвокаттың;**

- С.А.Тукиевтың, дұрысы – **С.А.Тукиевтің;**

- Е.А.Абишевтың, дұрысы – **Е.А.Абишевтің;**

- айыпталы, дұрысы – **айыпталып,**

- тындау, дұрысы – **тыңдау,**

- өтінішүне – дұрысы – **өтінішіне;**

- келтірулері, дұрысы – **келтірулері;**

- денсалығына, дұрысы – **денсаулығына;**

- қорғаушы - адвокатыдың, дұрысы – **қорғаушы-адвокаттың;**

- 2019 жылдың 17 қыркүйекте, дұрысы – **2019 жылғы 17 қыркүйекте;**

- іс жүргізу қабылдауға, дұрысы – **іс жүргізуге қабылдауға;**

- зерттелініп, дұрысы – **зерттелініп;**

- тізіменде, дұрысы – **тізімінде;**

- тергеу, дұрысы – **тергеу;**

- Басқа, дұрысы – **Басқа;**

- 2019 жылдың 14 қазан, дұрысы – **2019 жылғы 14 қазан;**

- көрсетілгендей, дұрысы – **көрсетілген.**

4. Лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтінінде пунктуациялық қателер бар:

- «Аталған қылмыстық іс, Нұр-Сұлтанқаласының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотына, 2019 жылдың 17 қыркүйекте келіп түскен.», дұрысы – **«Аталған қылмыстық іс Нұр-Сұлтан қаласының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотына 2019 жылғы 17 қыркүйекте келіп түскен.»;**

- «Қорғаушы - адвокат А.Т.Құспаннның өтінішше ұқсас адвокат Е.М.Макенов, сотталушы С.А.Тукиевтіңде бұлтартпау шарасын өзгертуді сұрап. Өзінің өтінішінде көрсетілген негіздермен қуаттады.», дұрысы – **«Қорғаушы-адвокат А.Т.Құспаннның өтінішіне ұқсас адвокат Е.М.Макенов сотталушы С.А.Тукиевтің де бұлтартпау шарасын өзгертуді сұрап, өзінің өтінішінде көрсетілген негіздермен қуаттады.»;**

- «Жоғарыда аталған өтініштерді талдап сот қанағаттандырусыз қалуға жатады деп санайды себебі сотталушы С.А.Тукиев ауыр санатты қылмыс бойынша сотқа берілген, тергеудің мәліметіне сәйкес сотталушылар бостандықта болса істің объективті қаралуына кедергі келірулері мүмкін деп көрсетілген, одан басқа өтініштерде көрсетілгендей мән - жайларды тергеу барысында да баға берілген, одан басқа өтініштерде көрсетілген мән-жайларға И.Абишевтің денсалығына қатысты құжаттар сотқа тапсырылмаған.»; дұрысы – **«Жоғарыда аталған өтініштерді талдап, сот қанағаттандырусыз қалуға жатады деп санайды. Себебі сотталушы С.А.Тукиев ауыр санатты қылмыс бойынша сотқа берілген. Тергеудің мәліметіне сәйкес, сотталушылар бостандықта болса, істің объективті қаралуына кедергі келтірулері мүмкін деп көрсетілген, одан басқа өтініштерде көрсетілген мән-жайларға тергеу барысында да баға берілген,**

одан басқа сотталушы И.Абишевтің денсалығына қатысты құжаттар сотқа тапсырылмаған.»;

- «Келесі, қорғаушы - адвокат А.Т.Құспаннның өтініші, қылмыстық істі прокурорға кері қайтару немесе қысқарту. Өзінің өтінішінде көрсетілгендей негіздермен қуаттады.»; дұрысы – **«Келесі, қорғаушы-адвокат А.Т.Құспаннның өтініші – қылмыстық істі прокурорға кері қайтару немесе қысқарту. Өзінің өтінішінде көрсетілген негіздермен қуаттады.»;**

- «Келесі, қорғаушы - адвокат А.Т.Құспаннның өтініші, куә ретінде А.Шпекбаевты басты сот талқылауына шақыртып жауап алуға өтініш білдірді өзінің өтінішінде көрсетілгендей негіздермен қуаттады.»; дұрысы – **«Келесі, қорғаушы-адвокат А.Т.Құспаннның өтініші, куә ретінде А.Шпекбаевты басты сот талқылауына шақыртып, жауап алуға өтініш білдірді, өзінің өтінішінде көрсетілген негіздермен қуаттады.»;**

- «Жоғарыда аталған өтінішті талдап сот қанағаттандырусыз қалуға жатады деп санайды себебі А.Шпекбаевты алдын ала тергеу барысында куә ретінде жауап алынған және көрсетілген.», дұрысы – **«Жоғарыда аталған өтінішті талдап, сот қанағаттандырусыз қалдыруға жатады деп санайды. Себебі А.Шпекбаевтан алдын ала тергеу барысында куә ретінде жауап алынбаған және сотқа шақырылуға тиісті адамдар (куәлер) тізімінде көрсетілмеген.»;**

- «... 1,3 тармақтармен, көзделген қылмыстық құқықбұзушылықты жасауда айыпталып сотқа берілгені туралы ...», дұрысы – **«1, 3-тармақтармен көзделген қылмыстық құқықбұзушылықты жасауда айыпталып, сотқа берілгені туралы ...».**

5. Лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтінінде стилистикалық және семантикалық қателер бар:

- Нұр-Сұлтанқаласының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы К.М.Мекемтас, сот хатшылығына сот отырысының хатшысы С.С.Мәлікті ала отырып, мемлекеттік айыптаушы С.Ш.Сулейменовтың, сотталушылар И.А.Абишевтың, С.А.Тукиевтың, қорғаушы-адвокаттың А.Т.Құспаннның, Е.М.Макеновтың, Л.К.Ахатованың, А.А.Абдрахмановтың, қорғаушы Е.А.Абишевтың, Абишев Ислам Ал-

маханович Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 24 - бабы 3-бөлігі, 366 - бабы 4-бөлігімен, Тукиев Серик Адамович Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 28 - бабы 5-бөлігі, 366 - бабы 3-бөлігі 1,3 тармақтармен көзделген қылмыстық құқықбұзушылықты жасауда айыпталы сотқа берілген қылмыстық істі алдын ала тындауда қарап, төмендегі жағдайларды - **АНЫҚТАДЫ!»;**

дұрысы:

«Нұр-Сұлтан қаласының қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьясы К.М.Мекемтас, сот хатшылығына сот отырысының хатшысы С.С.Мәлікті қатыстыра отырып, мемлекеттік айыптаушы С.Ш.Сулейменовтың, сотталушылар И.А.Абишевтің, С.А.Тукиевтің, қорғаушы-адвокаттардың – А.Т.Құспаннның, А.А.Абдрахмановтың, қорғаушы Е.А.Абишевтің қатысуымен Абишев Ислам Алмахановичке қатысты Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 24-бабы 3-бөлігімен, 366-бабы 4-бөлігімен, Тукиев Серик Адамовичке қатысты Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 28-бабы 5-бөлігімен, 366-бабы 3-бөлігінің 1, 3-тармақтарымен көзделген қылмыстық құқықбұзушылық бойынша айыпталып, сотқа берілген қылмыстық істі алдын ала тындауда қарап, төмендегі жағдайларды **АНЫҚТАДЫ!»;**

- «Іс бойынша тоқтата тұруға әкеп соқтыратын мән-жайлар мен жағдайлар жоқ.»;

дұрысы:

«Іс бойынша тоқтата тұруға негіз болатын мән-жайлар мен жағдайлар жоқ.»;

- «Сотқа дейінгі тергеу жүргізу кезінде сот мәжілісін тағайындауға кедергі келтіретін қылмыстық іс жүргізу заңын бұзуға жол берілмеген.»;

дұрысы:

«Іс жүргізу тілі ретінде мемлекеттік тіл тандалған.»;

- «Сотталушылар И.Абишев және С.А.Тукиевке қатысты күзетпен ұста-

туралы бұлтартпау шарасын өзгертіп, «үй қамағына» ауыстыру, қылмыстық істі прокурорға кері қайтару немесе қысқарту, куә ретінде А.Шпекбаевты басты сот талқылауына шақыру туралы қорғаушы - адвокаттардың өтініштері қанағаттандырусыз жатады.»

дұрысы:

«Сотталушылар И.Абишке және С.А.Тукиевке қатысты күзетпен ұстау туралы бұлтартпау шарасын өзгертіп, «үй қамағына» ауыстыру, қылмыстық істі прокурорға кері қайтару немесе қысқарту, куә ретінде А.Шпекбаевты басты сот талқылауына шақыру туралы қорғаушы-адвокаттардың өтініштері қанағаттандырусыз қалдыруға жатады.»

- «Басты сот талқылауына мемлекеттік айыптаушы, сотталушылар, қорғаушы - адвокатыдың, қорғаушылардың және тізімде көрсетілген куәлар, соның ішінде азаматтық талапкер шақырылсын.»

дұрысы:

«Басты сот талқылауына мемлекеттік айыптаушы, сотталушылар, қорғаушы-адвокаттардың, қорғаушылардың тізімінде көрсетілген куәлар, соның ішінде азаматтық талапкер шақырылсын.»

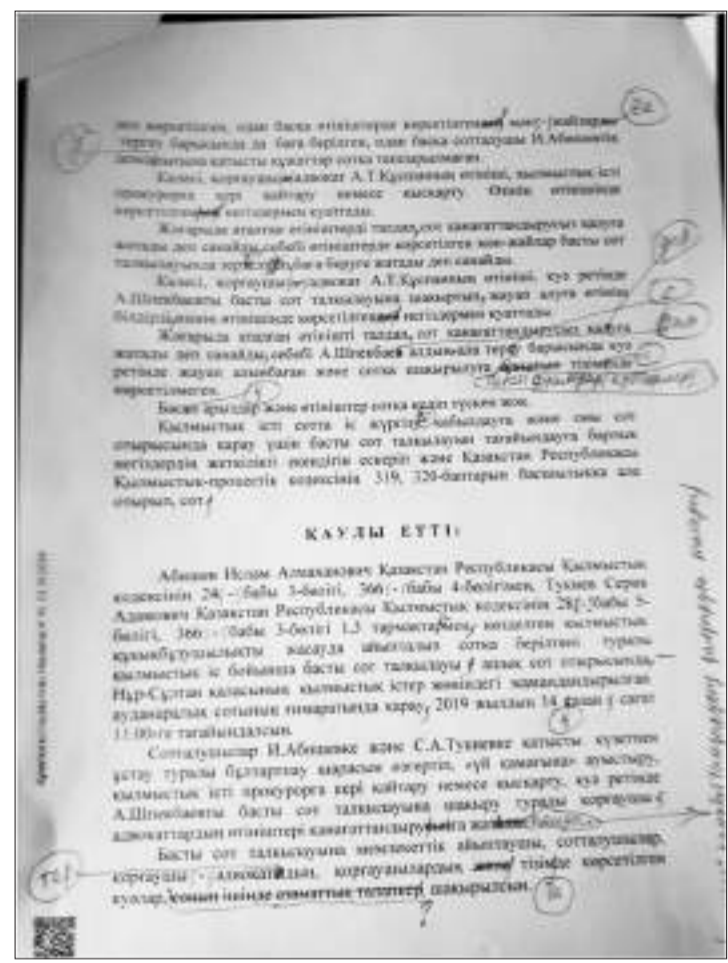
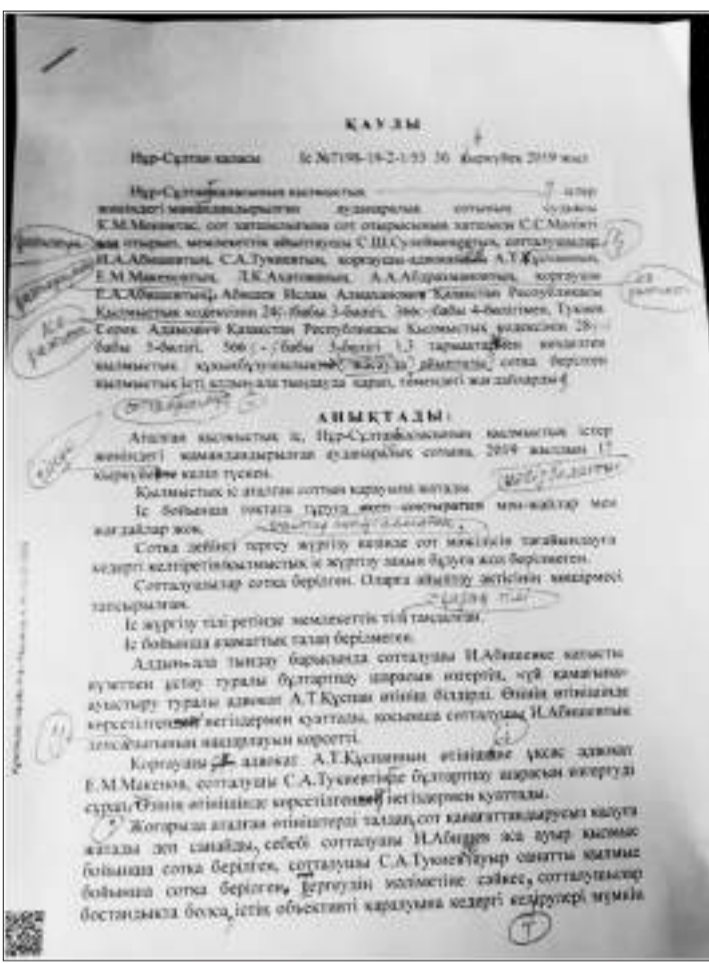
Лингвистикалық сараптамаға жолданған сот қаулысының мәтініне жасалған лингвистикалық сараптама қорытындысы:

- техникалық қателер бар;
- грамматикалық қателер бар;
- пунктуациялық қателер бар;
- стилистикалық және семантикалық қателер бар.

С. Құлманов, Филология ғылымдарының кандидаты, доцент.

Сіздерге түсініктірек болуы үшін әуелі судья М.Қ.Мекемтас мырза шығарған Қаулы мен «А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты» РМҚК мамандарының лингвистикалық сараптамасын қатар жариялағанды жөн көрдік.

Бұл судья К.Мекемтас мырзаның Қаулысы:

Бұл «А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты» РМҚК мамандарының лингвистикалық сараптамасы:

Түйін. Қазір Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының төрағасы Жақып Қажыманұлы Асанов мырза. Сондықтан, дәл осы материалды сол кісінің назарына ұсынып отырмыз.

Құрметті Жақып Қажыманұлы!

Бұл судья Қажымұқан Мекемтасұлы Мекемтас мырзаның Ислам Әбішев ісі қаралып жатқан сот процесінде шығарған Қаулысы. Ислам Әбішевтің не үшін сотқа тартылып жатқаны бөлек әңгіме. Біз судьяның мемлекеттік тілге жүрдім-бардым қарауы туралы, дәлірек айтсақ, оның мемлекеттік тілге құрметсіздігі немесе мемлекеттік тілді еркін менгермегендігі туралы сөз етіп отырмыз.

Бұл судья Қаулысы. Бұл ресми құжат. 2 беттік Қаулы мәтінінен осынша қате жіберген сот төрағасы сауатты дей ала-сыз ба? Бізше болса - жоқ! Сөзсіз. Себебі жоғарыда айтылды.

Құрметті Жақып Қажыманұлы!

Қазақстан өз Тәуелсіздігін жариялаған бойда, мемлекетті құрушы ұлттың тілі - қазақ тілін, мемлекеттік тіл етіп бекітті. Қазір Қазақстанда Заң бойынша мемлекеттік тіл - қазақ тілі. Ол Конституцияның 7-бабының 1-бөлігінде көрсетілген. Ол аз десеніз, 1997 жылдың 11-ші шілдесіндегі «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» № 151 Заңы бар. Осы Заңының 4-бөлігінде, «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі - қазақ тілі. Мемлекеттік тіл - қазақ тілі. Қазақстан халқын топтастырудың аса маңызды факторы болып табылатын мемлекеттік тілді меңгеру — Қазақстан Республикасының әрбір азаматының парызы» деп таңба басқанды анық жазылған.

ҚР «Тіл туралы» заңының 13-бабында «Қазақстан Республикасында сот ісі мемлекеттік тілде жүргізіледі ал, қажет болған жағдайда, сот ісін жүргізуде орыс тілі немесе басқа тілдер мемлекеттік тілмен тең қолданылады» деп көрсетілген.

Жақып Қажыманұлы!

Сыпайылап айтсақ, қазір ел-халықтың соттарға сенімі азайған. Бұл туралы Қазақстан президенті де бірнеше мәрте сөз етті. Бұл туралы өзіңіз де талай мінберде тұрып сөйледіңіз. Ахмет Байтұрсынұлының «Ана тілінде еркін сөйлеп, шын жүрегіңмен құрметтесең ғана, өзгелерге ана тіліңді құрметтен аласың» деген сөзі бар.

Қазір Қазақстан халқының 75 пайызы қазақша сөйлеп-жаза алатын жағдайда. Бірер жыл бұрын министр болған Арыстанбек Мұхамедиұлы Үкіметтегі кезекті баяндамаларының бірінде елдегі қазақ тілін меңгергендердің саны 83 пайызға жете-кабыл деп еді. Сондықтан, Қазақстанның соттарын қазақша сауат емес мәселет екенін тағы жүйелі айтмамыз. Жоғарыдағы судья Қажымұқан Мекемтасұлы Мекемтас мырзаның мемлекеттік тілді қаншалықты меңгергенін көріп отырсыз. Біз судьяның бұл Қаулысын мемлекеттік тілді мазақ ету, оны құрметтемеу деп түсіндік. Бұл бір ғана мысал. Мемлекеттік тілге немкетті қараған судьяның кәсіби сауаттылығы нәм оның мемлекеттік тілді қаншалықты меңгергені қайта тексерілуі керек! Әйтпесе, бұл Сізге, Сіз төрағалық ететін сот жүйесіне ауыр сын!

Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі мәдени саясатының тұжырымдамасын ақпараттық сүйемелдеу және түсіндіру мәселелері сөз болғанда, бұдан жарты ғасыр бұрын көрермен жүрегіне жол тапқан «Қазақфильм» киностудиясының туындылары еске түседі. Бір өкініштісі, арада соншама уақыт өткендіктен де шығар, осы інжу-маржан дүниелер бүгінде аса көп айтыла да бермейді. Біз осы төңіректе белгілі ғалым, киноактриса Шолпан Алтайбаевамен сұхбаттасуды жөн көрдік.

– Шолпан, сіз кезінде атақты режиссер Шәкен Аймановтың «Тақиялы періште» фильмінде бас кейіпкер Тайлақтың қалыңдығы Айшаның рөлін кескіндедіңіз. Бұл киноны түсіру туралы ой алғаш қалай туды екен?

– Әлдебір естелікте Халық артисі Каукен Кенжетас «фильмнің сюжетіне идея ұсынған менің зайыбым, әнші Шабал Бейсекова еді» деп жазғанын естідім. Мүмкін бұл пікір негізсіз де емес шығар. Бірақ кезінде Шәкен Аймановтың өзі айтқанындай, аталған дүниенің сценарийі Әмина Өмірзақова, Әлімғазы Райымбеков және мен үшеуіміз үшін арнайы жазылыпты.

– Демек, режиссер сізді Айша рөліне ешбір сынақсыз-ақ бекіткен болып тұр ғой. Сонда да көпшіліктің осы төңіректегі жағдайды нақтылай түсуге құмартағыны анық.

– Бұл өзі әжептәуір ұзақ «тарих». Мен бес фильмге түстім. «Тақиялы періште» төртінші кино екен. Тырнақалды фильмім – «Ән қанатында». Ол, негізінен, Оңтүстік Қазақстан облысының Созақ ауданында түсірілді. Міне, Шәкен аға мені бірінші рет сол түсірілім алаңында көріп, қызыққан секілді.

– Сөз орайында сол «Ән қанатында» туындысына қалай келгеніңізді айта кетсеңіз болар еді.

– О кезде Алматыдағы №56-ші мектепте 11-ші класта оқитынмын. Әзірбайжан Мәмбетов түсірген бұл дүниенің екінші режиссері Ғалия Сүлейменова мектебімізге келіп, Ләйла рөліне лайықты қыз іздейді. Бірақ талай адамды көріп, ешкімге көңілі толмай асықты. Ақырында о кісі біздің де сыныбымызға кіріп, фотосынақтан өткізу үшін мені тандап алды.

– Ойда жоқта киноға түсу мүмкіндігі қатты қуантқан шығар?

– Әрине. Бұл оқиға менің өмірімде айрықша серпіліс туғызды. Ләйла рөліне бекітіліп, сценариймен таныса келе, мұның қазақстандық жазушы Николай Ановтың романы желісімен даярланған дүние екенін білгенмін. Шығарма алғашқы қазақ театрының қалыптасу тарихына арналған. Қаламгер кітабына театр корифейлері – Қалибек Қуанышбаев, Иса Байзақов, Шара Жиенқұлова, Құрманбек Жандарбеков, ерлі-зайыпты Қанабек және Күләш Байсейітовтер, өзге де өнер сандактары өмірінің кейбір қымқуыт, қызықты сәттерін арқау етеді. Осыны әлгі тұста «Ана – Жер Ана» спектаклі арқылы бүкіл Одаққа, қала келіп алыса шет елдерге аты дүркіреп шыға бастаған Әзірбайжан аға кино тілінде бейнелеуді ұйғарады.

– Қателеспесек, бұл Әзекеннің кинодағы алғашқы қадамы ғой?

– Иә, солай екен. О кісінің бұл талабына сол кездегі «Қазақфильм» киностудиясының көркемдік жетекшісі Шәкен Айманов қолдау көрсетіпті. Сөз орайында айта кетейік, осы фильмде Қажымұқан

рөлін ойнаған Әлімғазы Райымбековтің де тура мен секілді киноға алғаш түсуі көрінеді. Мұндағы бас кейіпкер Мұса – Иса Байзақовтың прототипі. Оны кескіндеген – белгілі актер Әнуар Молдабеков. (Өкінішке қарай, ол өмірден ерте кетті. Ғажайып адам еді. Өзіме деген ыстық ықыласы да жанымды тербетеді. О кісінің жарқын бейнесі әрдайым көз алдымда тұрады). Сәбира әйгілі әнші Майра Шамсутдинова тұлғасынан алынған. Бұл рөлді театр примасы Торғын Тасыбекова ойнады. Мұса Сәбираны сүйеді. Бірақ Қоянды жәрменкесінде алма сатып тұрған Ләйлаға көзі түсіп қалып, көңілі соған құлайды. Міне, мен кинода осы қыздың бейнесін жасадым.

– Иә, туындының кейбір сырғалаңға толы, тартысты сәттерін ұмытқан жоқпыз.

– Бір күні түсіру алаңында абыр-сабыр жағдай туындап қалды. Елдің бәрі аяқ астынан өбегерленіп, ерсілі-қарсылы жүгіріс көбейіп кетті. Сөйтсек, Алматыдан Шәкен Айманов келіпті. Жұмыс барысымен танысып, Әзірбайжан ағаға көмектесуге ниеттенген екен. Фильмде Мұсаның Ләйланы, яғни, мені сүйрегендей қылып қымызханаға алып баратын эпизод бар. Ләйла ауылдың ұяң қызы, көпшіліктің көзіне түсуге қысылып, барғысы жоқ. Бірақ, әйтеуір, сонда келеміз. Мұса әлгі жерде қызып алып, шатақ шығарады. Өз буына ісіп-кеуіп, шіреніп отырған байлардың оңбағандығын, арамзальғын беттеріне басады. Әлден уақытта төбелес басталады. Мұндайды бұрын көрмеген Ләйла жылап тұрады. Оны Әлімғазы – Қажымұқан жұбатады. Шәкен аға дәл осы көрініске куә болды. Кейін білгеніміздей, оған қазақтың мына батыр тұлғалы жігіті мен талдырмаш қызын өз фильмінде жұптастырсам деген ой сол жерде келіпті.

– Үнемі ізденіс үстінде жүретін өнер адамына кез келген елеусіз суреттің өзі қозғау салатын болар. «Тақиялы періште» фильмі Әлімғазы аға екеулеріңіздің сонау «Ән қанатындағы» сәттеріңізден басталғандай екен-ау.

– Солай секілді. Кейін әлдебір естеліктен оқыдым, Шәкен аға шахмат ойнап отырып та, ылғи болашақ фильмдерінің сюжеттері туралы толғанады екен. Ойларын демалыс сәттерінде де ылғи пісіріп жүргенін айтатын куәгерлер бар.

– Үлкен режиссермен танысқан кездегі әсеріңіз есіңізде ме?

– Әрине, ондай сәттер ұмтылмайды ғой. Шәкен аға жөн сұрады. Қойған сұрақтарына нақпа-нақ жауап бердім. Әке-шешемді біледі екен. Бірталай тілdestік. Өте қарапайым, қайырымды, мейірімді адам екен деп ойладым. Артистер тобы, негізінен, Шымкент қаласындағы қонақ үйлердің біріне жайғасқан болатын. Ауа райы бұзылған кездерде, жанбырлы күндерде үзіліс жарияланады. Мен бөлмеде үш-төрт гример орыс қызмеде бірге тұрдым. Анда-санда ермек кылып қарта ойнаймыз. Ойынның шарты бойынша ұтылған адам белгілі бір тілекті орындайды. Әлгі құрбыларыммен жеңілген жағдайда ән салдыратын еді. Дәл сондай кезде Шәкен аға келіп қалды. Мен о кісінің алдында ән салуға ынғайсызданып, не істерімді білмедім. Құрбыларым әй-шәйға қарамай: «Кәне, талапты орында! Біздің сүйікті «Возможно...» деп аталатын әнімізді сал!» деп жан-жағымнан шуылдап, жанымды қысып барады. Ол әнді онашада бір мәрте орындағанымды білетін. Жағдайды түсінген режиссер бұл қайтер екен дегендей, антарыла қарап қалыпты. Мен өз-өзімді іштей: «Сонша тартына бергенім ұят шығар, сен актриса емессің бе!» деп қайрап, орнымнан тұрдым да, көңігі әншілерге ұқсап екі қолымды алдыма ұстап сызылта жөнелдім. Мен о кезде он сегіз жаста едім; ал әлгі әнде мендей жас қыздың Совет Одағының бір тұқпірінен сүйген адамымен жолығамын ба, жоқ па деген үміті баяндалады.

Шәкен аға бағылдығыма қатты риза болды. Мәз болып, ха-ха-халап рахаттана күліп, қол соқты.

– Сөйтіп, сәл кейінірек «Тақиялы періште» басты рөлдерінің біріне бекітілдіңіз.

– Иә, біз үшін ешбір киносынақ болған жоқ. Әдетте басты рөлге

көркемдік кеңестің шешімінсіз бекітпейді. Кеңестің әрбір мүшесі мақұлдап қол қоймаса ешкімнің бекітуге құқы жоқ. Әйткенмен, үш адам сол қағидаға қарамай-ақ қабылданды.

– Әлімғазы ағамыздың да бағы жанған екен. Ал Шәкен Әмина Өмірзақованы ертеден білетін шығар.

– Иә, бұрыннан таныған. Екеуі 1945 жылы «Абай әні» фильміне қатар түсіпті. Әмина Ажардын, ал өзі Шәріптің рөлінде ойнаған. Апайдың драмалық талантын ер-

Ғалым,
киноактриса
Шолпан
АЛТАЙБАЕВА:

Кино Тағдырыма

теден бағалаған. Өмірде қандай адам екенін білген. Әмина жарқын мінезді, үнемі көңілді жүретін қайсар кісі еді ғой. Ертеректе немере ағасы репрессияға ұшырағанда түрмеден шығарып алуға талаптанып, артынан іздеп барған да көрінеді. Өкіметтің кеңселеріне қаймықпай кірген адам. Ширақ. Оның үстіне Әмина апай Александр Карповтың «Ана туралы аңыз» фильмінде драмалық Ана ролін сомдап, Бүкілодақтық кинофестивальде Үздік әйел ролі үшін бағалы сыйлық алған. Құрбысының осындай қасиетін білетін Шәкен аға енді оны комедиялық рөлге салып көруді ойлағандай.

– «Тақиялы періште» фильміне сіздің туған әпкеңіз Дана Алтайбаева да түсті. Ол мұнда сол Әмина Өмірзақова сомдаған Тана рөлінің жас кезін кескіндейді. Шәкен аға Дананы қалай тандаған?

– О заманда Алматыдағы біздің үй орналасқан қазіргі «Нұрсұлтан Назарбаев» пен «Абылайхан» көшесіне дейінгі аралық «Бродвей» деп аталатын. Нағыз орталық аймақ болып есептеледі. Қазақтың қаймақ бетіне шыққан тұлғалары көбінесе сол маңайға шоғырланғанды. Шәкен аға бродвейліктердің үлкен-кішісін жақсы таныған. Әлгі аудандағы Артистер үйі мен опера театры аралығында халыққа ең белгілі адамдар жиі серуендейтін. Байғали Досымжанов, Ермек Серкебаев, Әнуарбек Үмбетбаев сынды адамдардың бәрі сол жерде жүретін. Ағайынды Абдуллиндерді, суретші Қалмыковты да ылғи сол жерден табар едіңіз. Біз де оларды бала жастан білетінбіз. Өйткені біздің Дана екеуіміз оқыған мектебіміз сол «Бродвейде» орналасқан болатын. Мен ұяндау, ойшылдау, жайбасарлау едім де, Дана еті тірі, өте сергек қыз болды; Шәкен аға Дананы сол кезден таныды. Және әпкемнің түрі де Әмина апайға ұқсайды. Келбеті, қимылы, ширақтығы да келеді.

Сондықтан оны да киноға бірден шақырған.

Айтпақшы, Дана сол кезде Мәскеуден келген белгілі режиссер Юрий Чулюкиннің «Әзіл-шыны аралас» деп аталатын киносына түсіп үлгерген болатын. Мұнда ол белгілі актриса Рая Мұхамедияровамен бірге басты рольдердің бірінде ойнады. Яғни, оны «Тақиялы періштеге» дейін де тәжірибесі бар-тың. Шәкен аға бұрыннан танитын. Ол фильм қателеспесем, экранға 1963 жылғы шықты.

– Жалпы, өнер жолында «Ән қанаты» фильмінен кейін жолыңыз бола бастаған сияқты...

– Ол рас. Бұдан соң «Атамекен», «Көгілдір маршрут», «Тақиялы періште», «Кене» фильмдеріне түстім. Атақты режиссер мені ұдайы назарында ұстады.

– Осынау фильмдерге түгел дерліктей студент кезіңізде түсіңіз.

Егер құпия болмаса, гонорар мөлшері қандай еді?

– «Ән қанатында» фильм үшін жыл бойы айына алпыс сомнан еңбекақы алып тұрдым. Бұл бірінші курс студентіне жаман жалақы емес қой. Оның үстіне оқу орнынан көтеріңкі стипендия алатын едім. Гонорарды нақты қайда жұмсағаным есімде жоқ; ол кезеңде магазиндердің сөрелері бос тұратын, себебі, жаппай жоқшылық дәуірі еді. Әйтеуір, алғашқы айлыққа анама деп лағыл тасы бар алтын жүзік пен шай сервизін алғанымды білемін. Дәл сол жылы «Атамекенге» түстім. Мұндағы бір күндік түсірілімге бола төленген ақы алдыңғы фильм жалақысынан едәуір көтеріңкі-тін. Ал «Тақиялы періште» киносының ақысы айына жүз сомнан айналды. Бұл – республикаға еңбегі сінген артистің айлығы деңгейіне сай. Мұны да жыл бойы берді. Бұған екі-үш көйлек тіктіргенімді білемін, сондай-ақ голландиялық күдері етік, француздың лақты туфли және джерси пәлте алдым. Әпке-сіңлімді де аса ренжіткен жоқ. Әйтеуір, кімім мен кітаптарымды өз еңбегіммен тапқанымға әкем іштей риза болған секілді.

– Тегінде, кино сіздің тағды

ЕЛОРДАНЫҢ РУХАНИ ОРДАСЫ – ҰЛТТЫҚ АКАДЕМИЯЛЫҚ КІТАПХАНА

ЖУРНАЛИСТІК ЗЕРТТЕУ

Мәдениет – ұлттың бет-бейнесі, рухани болмысы, жаны, ақыл-ойы, парасаты. Өркениетті ұлт, ең алдымен, тарихымен, мәдениетімен, ұлтын ұлықтаған ұлы тұлғаларымен, әлемдік мәдениеттің алтын қорына қосқан үлкенді-кішілі үлесімен мақтанады. Сөйтіп тек өзінің ұлттық төл мәдениеті арқылы ғана басқаға танылады» – деп Елбасымыз Н.Назарбаев айтпақшы, мәдениеттің ел өмірінде алар орны айрықша. Бұл тұрғыда қазақ мәдениетінің дамуына зор үлес қосып келе жатқан Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы десек артық айтқандығымыз емес. Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі мәдени саясатының тұжырымдамасын орындау бағытында ілкімді істердің жаршысы болып келе жатқан руханият ордасы туралы кеңірек әңгіме қозғауды жөн санадық.

Бүгінгі күні заманауи рухани даму мен ақпараттық кеңістіктегі өзіне лайықты орнын сақтап келе жатқан ұйымның бірі, ол – Кітапхана! Нұр-Сұлтан қаласындағы Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы ақпарат, мәдениет және білім орталығы ретінде жасампаз мемлекетімізді өркендету жолында қызметкерлердің атқарып отырған еңбектерінің нәтижесінде бүгінде лайықты бағын алып отыр. Оған дәлел – кітапхана жұмысы мен оның жетістіктері.

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасының қорында 10.09.2019 ж. дейінгі мәліметтер бойынша – 1 499 270 сақтау бірлігі бар. Сонымен қатар, Қазақстандық Ұлттық электронды кітапханасында 53 228 контент бар, ол порталға жылына 90-нан астам мемлекеттерден пайдаланушылар кіреді.

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы еліміздің ақпараттық брендіне айналған Қазақстандық Ұлттық электронды кітапханасының үйлестірушісі болып табылады. ҚР Мәдениет және спорт министрінің 2017 жылғы 3 шілдеде «Қазақстандық Ұлттық электронды кітапханасын қалыптастыру қағидаларын бекіту туралы» №201 бұйрығымен шешімімен «Қазақстан Республикасының Мәдениет және спорт министрлігімен бірлесіп осы бұйрыққа толықтырулар енгізіліп «Қазақстандық ұлттық электронды кітапханасын қалыптастыру және есепке алу, оған қолжетімділікті ұйымдастыру» Ережесі және «Қазақстан кітапханаларының Жиынтық электронды кітапханасын пайдалану» Ережесін дайындау жұмыстары жүргізілуде. Одан басқа, Қазақстандық Ұлттық электронды кітапханасына материалдарды іріктеу әдістемесі, авторлық құқық, биллинг жүйесі, бірінші оқырман билеті, бірінші ай іздеу терезесі бойынша ұсыныстар ҚР Мәдениет және спорт министрлігіне жолданды.

2018 жылғы кітапхананың негізгі көрсеткіштері: оқырмандар саны – 51235, келушілер саны – 556 065, кітап берілімі – 703100, өткізілген іс-шаралардың саны – 1406, оған қатысқандар – 51640 адам.

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы қорын қалыптастырудың қайнар көздерінің бірі міндетті тегін дана алу болып табылады. Міндетті тегін дана бойынша 2015 ж. – 542 дана, 2016 ж. – 491 дана, 2017 ж. – 2476 дана, 2018 ж. – 1046 дана қабылданды. Кітапханалық өңдеуден кейін бұл кітаптар міндетті түрде қорда сақталады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасының кітапханашы мамандарының штат бойынша/оның ішінде кітапханалық білімі бар бойынша көрсеткіштері: 2015 ж. – 141/56, 2016 ж. – 141/66, 2017 ж. – 41/70, 2018 ж. – 141/75, 01.09.2019 ж. дейін – 141/80.

Кітапханадағы «Абай» академиялық залы, «Жазушы» залы, «Ғалым» залы, «Құнды тарту», «ТМД және шетел әдебиеттері», «Өнер», «Рухани жаңғыру», «Мырзатай Жолдасбеков мемориалдық топтамасының оқу залы», «Жазушы Ә. Кекілбаевтің оқу залы», «Ғалым К. Нұрпейіс атындағы Ғылыми оқу залы», «Түркология» залы, «Электронды ресурстар залы» және басқа да көпшілік оқырман залдарында оқырмандарға тиімді және қолайлы жағдайлар жасалып отыр. Мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған «Қамқорлық» оқу залында Брайль кітаптары мен қосымша компьютерлік бағдарламалар ұсынылады. «Көркем әдебиеттер мандарына кітап оқу және оқу мәдениетін қалыптастыратын бірден-бір орын болып отыр.

2018 жылы 6 желтоқсанда Қазақстанның Халық жазушысы, мемлекет және қоғам қайраткері «Жазушы Әбіш Кекілбаевтің оқу залы» ашылды. Оқу залында адамзат тарихы, мәдениет және өнер, ұлы тұлғалар туралы бірегей кітаптар, әлемдік көркем әдебиеттерінің топтамалары орналасқан.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Ұлы даланың жеті қыры» атты бағдарламалық мақаласында қойылған міндеттердің бірі түркі әлемін зерттеу болып табыла-

ды. 2018 жылы 24 желтоқсанда Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің қолдауымен «Түркі өркениеті: түп тамырынан қазіргі заманға дейін» жобасын іске асыру үшін түркі тілдес халықтардың рухани мұрасын жинау, сақтау және пайдаланушыларға ұсыну, мәдениет пен көп ғасырлық тарихы бар түркі әдебиетін жаңғырту мақсатында «Түркология» залы ашылды.

2018 жылдың 23 сәуірінде ашылған Балалар кітапханасы балалардың рухани өсуі мен тәрбиесіне ықпал етуге, балаларға отандық және әлемдік мәдениет құндылықтарын насихаттауға, оқуға деген қызығушылығын ынталандырып еліміздің ертеңі болатын жастардың дамуы мен тәрбиеленуіне өз үлесін қосуда. «Қиял қанатында» ертегі терапиясы, «Поэзия қанатында» шеберлік оқуға үйрету, «Даналық кеңес» клубы, «Спорт, сен – бір әлем!» спорттық жобаларынан басқа 6 жастан бастап 14 жасқа дейінгі балаларға қызмет көрсетеді.

Одан басқа, 2007 жылдан бастап өткізілетін республикалық «Бір ел – бір кітап» акциясы аясында биылғы жылы ел болып Әбіш Кекілбаевтың «Аңыздың ақыры» – «Конец легенды» шығармасын оқудамыз. «Адамды адам еткен – кітап, адамзат еткен – кітапхана», – деп айтқан классик жазушы Әбіш Кекілбаевтың қалдырған мұрасы мұхиттай терең әрі таудай биік.

Қазақстан Республикасы – туризмді қарқынды түрде дамытып келе жатқан мемлекет. 2014 жылдан бастап Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің қолдауымен Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасының қызметкерлері «Кітапханалық туризм» жобасы бойынша бірқатар Қазақстан облыстары мен алыс және жақын шет елдерде болды. Атап айтқанда, Алматы және Алматы облысы, Ақтау, Ақтөбе, Атырау, Жамбыл, Қостанай, Маңғыстау,

Қызылорда, Оңтүстік Қазақстан, Павлодар, Шығыс Қазақстан облыстары және Армения, Венгрия, Македония, Өзбекстан, Ресей, Финляндия және т.б. мемлекеттерде болды. Жобаның негізгі мақсаты кітапханашылардың кәсіби біліктілігін арттыру, өзара тәжірибе алмасу және кітапхана мен кітапханашының имиджін көтеру болып табылады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы халықаралық аренада жылдан жылға өз мәртебесі мен беделін биіктете түсуде және Еуразия кітапханалар ассоциациясы (БАЕ), IFLA Кітапханалық ассоциациялар мен мекемелерінің халықаралық федерациясы, Түркітілдес мемлекеттері және туыстық қауымдастықтар Ұлттық кітапханалары одағының (TURKUBIR) мүшесі болып табылады.

2016 жылдан бастап Нұр-

кітапханасы, Берлин мемлекеттік кітапханасы, Испания АЕСІД кітапханасы, Ә.Науаи атындағы Өзбекстан Ұлттық кітапханасы, М.Чевалькова атындағы Алтай Республикасының Ұлттық кітапханасы, Латвия университетінің академиялық кітапханасы, Моңғолия Республикасының Баян-Өлгий аймағының Орталық кітапханасы, М.Ахундов атындағы Әзірбайжан Ұлттық кітапханасы. Шет мемлекеттерге апарылатын кітаптар кітапханамыздың кітап алмасу-резервті қорынан алынады. Кітаптарды іріктеуде Қазақстанға байланысты қазақ халқының тарихы мен мәдениеті, саясат, экономика, әлеуметтік сала және салт-дәстүрге қатысты кітаптар мен қазақстандық авторлардың қазақ, орыс және шет тілдеріндегі әдеби шығармалары алынады.

2018 жылы «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында

Қазақстан мәдениеті мен әдебиетінің халықаралық форумы. Нью-Йорк.

Сұлтан қаласындағы ҚР Ұлттық академиялық кітапханасы ҚР Мәдениет және спорт министрлігі, ҚР Сыртқы істер министрлігі, ҚР Сыртқы істер министрлігі мен Елшіліктермен бірлесіп Корея, Лондон, Германия, АҚШ-та «Жақандық мәдениеті» заманауи Қазақстан мәдениеті» атты Қазақстан мәдениеті мен әдебиетінің халықаралық форумы өтті. Форумның мақсаты қазақстандық мәдениетті әлемдік мәдени кеңістікке біріктіру болып табылады. Форумға Қазақстан Жазушылар Одағының төрағасы, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері, ақын, журналист Ұлықбек Есдәулет, жазушы, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері Бексұлтан Нұржекеев, ақын, Халықаралық «Алаш» сыйлығының лауреаты, «Қазақ үні» газеті ЖШС Президенті Иса Қазыбек, ақын, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері Несіпбек Айт, жазушы, ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері Алдан Смайыл, жазушы, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Шәрбану Бейсенова, ақын, Кафка атындағы халықаралық сыйлықтың лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Шөмішбай Сариев, кинорежиссер, сценарист, суретші, ҚР Еңбек сіңірген мәдениет қайраткері Рустем Абдрашев, «Қазақстан» РТРК АҚ ақпараттық бағдарламалар дирекциясының кореспонденті, журналист Доссыржан Ермуратов, суретші, ҚР Суретшілер және Дизайнерлер Одағының мүшесі Наталья Ли-

Токиодағы Қазақстан әдебиеті мен мәдениеті орталығының ашылуында

гай, ақын, «Дарын» Мемлекеттік жастар сыйлығының лауреаты, халықаралық «Алаш» сыйлығының лауреаты Дәулеткерей Кәпұлы, журналист, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, Президент сыйлығы және Қазақстан журналистер одағы сыйлықтардың иегері Нұртөре Жүсіп, журналист, тележүргізуші Майя Бекбаева, ақын, жазушы, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері Баянғали Әлімжан, әнші, ақын-жыршы, ҚР Еңбек сіңірген қайраткері Ардак Балажанова және т.б. белгілі ақын-жазушылар, ғалымдар, журналистер, режиссерлер мен суретшілер қатысты. Форумға қатысушылар Сеул, Лондон, Берлин және Нью-Йорк қалаларының дискуссиондық алаңдарында шетелдік әріптестермен кездесулер өткізді және тәжірибелерімен алмасып мәдениетаралық және әдеби байланыстарды нығайтты. Форум аясында қазақ авторларының жана кітаптарының тұсаукесерлері өтті.

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы Аккредитация туралы куәлігі негізінде ғылыми-ағартушылық жұмыстар атқарып келеді. Ғылыми-зерттеу жұмыстары нәтижесінде Қазақстан ісі салалары бойынша бірқатар кітаптар жарыққа шықты.

ҚР Ұлттық академиялық кітапханасы өз қызметінде құнды және сирек кітаптар мен Қазақстанда және шет елдерде сақталған ел тарихы, мәдениеті мен ғылымына қатысты көне қолжазбалар мен сирек кездесетін басылымдарды жинақтау, сақтау және зерттеу жұмыстарын жүргізеді. Атап айтқанда, ғалым Құрбанғали Халидидің «Тауарих-и хамса-и шарқи» туындысын профессор Тұрсын Жұртбай бастаған бір топ зерттеушілер тәржімалап «Шығыстың бес тарихы» атауымен жарыққа шығарды. Кембридж университетінің профессорлары Фируза және Чарльз Мелвилл құндылығын атап өткен «Джавахеруль-тафсир литхфатэль-амир» («Ценный тафсир (толкование) для амира») кітабы 2018 жылы Иран Ұлттық кітапханасында қайта өңдеуден өткізіп оқырмандарға жол тартты. Одан басқа, 1532 жылы адам терісінен жасалынған кітап мұқабасының құрылымы «Нұр-Сұлтан қаласындағы Ұлттық ғылыми медициналық орталыққа» электрондық-микроскопиялық зерттеуге беріліп нақты адам терісінен жасалынғаны туралы қорытынды алынды. Францияның Мәтіндердің тарихын зерттеу

институтының қызметкері, медиавист Доминика Пуарел және М.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің профессоры Илья Аникеевтің пайымдаулары бойынша аталған кітап 1532 жылы шыққан Петрус Пуардустің нотариаттық кітабы деп аталды. Енді осы кітаптың оқылуы бойынша жұмыстар жалғастырылады.

Соңғы жылдары Қазақстан тарихы, этнографиясы және

әдебиетіне қатысты бірқатар шығармалар шет тілдеріне аударылды, атап айтқанда, Қазақстанның Халық жазушысы, драматург, аудармашы Әбіш Кекілбердиннің «Жеті баллада» әңгімелер жинағы ағылшын, француз, қытай тілдеріне, XIX ғасырдың екінші жартысында Қазақстанды зерттеген алғашқы шетелдік зерттеушілердің бірі, Шығыс және Солтүстік Қазақстан туралы көптеген ғылыми деректер қалдырған ағылшын ғалым-зерттеушісі Томас Аткинсон туралы британдық жазушы Ник Филдингтің ағылшын тіліндегі «На Юг в Великую Степь: Путешествия Томаса и Люси Аткинсон в Восточный Казахстан в 1847-1852 годы» кітабы қазақ және орыс тілдеріне аударылды. Одан басқа, филология ғылымдарының докторы, профессор Мырзатай Жолдасбековтың «Жамбыл» шығармасы ағылшын, испан, француз, араб, қытай тілдеріне, жазушы Сәуле Досжанның «Өгей жүрек» шығармасы испан, қытай, француз, араб, неміс тілдеріне, жазушы Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» шығармасы орысша, ағылшын, испан, француз, араб, қытай тілдеріне, зерттеуші Қалиолла Ахметжановтың «Боевые шлемы казахов», «Военные доспехи казахов» кітаптары ағылшын тіліне аударылды.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасының «Заманауи қазақстандық әдебиеті» жобасы бойынша 2 томдық «Литературный Казахстан»

кітабы орыс, ағылшын, испан, араб, қытай, француз тілдерінде шықты. Антологияға XIX ғасырдан бастап заманауи қазақстандық ақындар мен жазушылардың шығармалары енді. Авторлық құқық заңнамаларға сәйкес антологияға 102 ақын және 36 жазушының шығармалары басылып шықты. Шығармалар мәдениет критерийлеріне, әдеби талғамға сай жоғары кәсіптік деңгейде болуы шарт болды. Елімізге танымал ақын-жазушылардан құрылған арнайы комиссия ең үздік авторларды іріктеп алды. Комиссияның төрағасы ҚР Жазушылар одағының төрағасы Ұлықбек Есдәулет болды.

Осылайша, бүгінде Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы қоғамда рухани сабақтастық пен ортақ құндылықтарды насихаттаушы білім, мәдениет және ақпарат мекемесі болып отыр. 2018 жылы Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы туралы бұқаралық ақпарат құралдарында 1332 мақала мен жарияланымдар болды. Кітапхана өз пайдаланушыларына кітапхана қоры мен қызметі туралы кең ауқымды ақпараттандыруды кітапхананың дербес сайты <http://www.nabrk.kz> және Фейсбук, Twitter, Инстаграмм, YouTube әлеуметтік желілеріндегі кәсіби топтар мен көптеген ақпараттық ағылшын асырады.

Жоғарыда айтылғандарды қорыта келе, Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы – ұлт байлығы дей аламыз. Кейінгі кезде кітапхананың қорлар қозғалысы жақсарып, жазба туындылар оқырмандарға ашық ұсынылуда. Осылай, кітапхана оқырмандары қалаған кітабымен танысуға мүмкіндік алды. Кітапханада монорельсті тасымалдау жүйесі – «Телелифт» іске қосылған және осы жүйенің арқасында кітап сақтау қорынан оқырмандар залдарына кітаптар мен басқа құжаттарды жеткізу бірнеше минутта жүзеге асырылады. Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы Қазақстанның және әлемнің ғылыми, әдеби және мәдени мұраларын сақтай отырып әлемнің кез-келген нүктесінен пайдаланушылармен қашықтықтан жұмыс жасау мүмкіндігін дамытып оқырмандарға қолайлы мүмкіндіктер жасап келеді. Білім ордасы болашақта да, қазақ мәдениеті мен руханиятының дамуына орасан зор үлес қоса бермек. Кітапханада атқарылып жатқан ауқымды істер осы сөзіміздің дәлелі болмақ.

Г. САДЫҚ
qazaquni.kz

■ АБАЙ – 175

АДАМЗАТТЫҢ АСЫЛ ҚАЗЫНАСЫ – АБАЙ

Елімізде қазақтың ұлы ақыны, ойшылы, сазгері, қоғам қайраткері, жазба әдебиетіміздің негізін салушы әрі алғашқы классигі Абай Құнанбаевтың 175 жылдық мерейтойы кең көлемде атап өткелі отыр. Бүгінде оны төрткүл әлем танып-біліп отыр десек, артық айтқандық болмас. Араб, парсы, түрік, татар, орыс тілдерін жетік білген ақыннан мұра болып қалған 170-ке жуық өлең, жиырмаға жуық ән, 45 қара сөз, 56 аударма еңбегі бүгінде адамзаттың асыл қазынасына айналған.

Ұлы ақынның 150 жылдық мерейтойы 1995 жылы ЮНЕСКО деңгейінде дүние жүзібойынша атап өткені бәрімізге белгілі. Ұлыбританияның астанасы – Лондонда ақын атындағы музей жұмыс істейді. Мәскеу мен Ташкентте еңселі ескерткіш орнатылған. Дели, Берлин, Каир, Киев, Ташкенттегі көшелерге оның аяулы есімі берілген. Өлмейтұғын артына сөз қалдырған төрткүл әлемге танымал тұлғаны атақ-даңқы осылайша мәңгі жасай берері хақ.

Түркістан облысы тарихи-өлкетану музейінің филиалы – Хакім Абай музейі мен Шымкент қаласы әкімі аппаратының «Қоғамдық келісім» мемлекеттік коммуналдық мекемесі Қазақстан халықтары этностар күні аясында Ұйғыр этномәдени бірлестігінің тілі, мәдениеті мен салт-дәстүрі күніне арналған «Абай мұрасы – адамзаттың асыл қазынасы» атты бірлескен әдеби-сазды кеш өткізді. Оған Мұхтар Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті «Абайтану» ғылыми-оқу орталығының педагог қызметкерлері, қаладағы жоғары және арнаулы орта оқу орындарының студенттері мен мектеп оқушылары қатысты. Мақсат – ұлы ақынның 175 жылдық мерейтойына орай еліміздегі сан түрлі ұлт пен ұлыс өкілдерін хакімнің өнегелі өмірімен таныстыру, оның даналығын, рухани асыл мұраларын насихаттап, өлеңдері мен әндерін айтқызу, сол арқылы қалың жұртшылықты көркем сөйлеуге, шығармашылықпен жұмыс істеуге тәрбиелеу.

«Қазағым» атты әсем әуезді әнмен басталған басқосу барысында Шымкент қаласы әкімі аппараты «Қоғамдық келісім» мемлекеттік коммуналдық мекемесінің бөлім басшысы Талғат Жанәділов, Мұхтар Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті «Абайтану» ғылыми-оқу орталығының педагог қызметкері, ғалым, филология ғылымының докторы Мақсат Әліпхан, Шымкент қалалық Ұйғыр этномәдени бірлестігінің төрайымы Гузаль Темірова құттық оқуға сөз сөйлеп, диалогдарды Абайдың шығармаларына қатысты сөз сөйлеп, арналған. Ардақ Садуарқанов, Данияр Асан ақынның өлеңдері мен қара сөздерін мәнерлеп жатқа оқумен көзге түсті. Сүндет Алайдаров «Мәңгілік Ел» әнін шырқаса, Гүлнар Аманбай көрермендер назарына өзінің «Бүлдірген» биін ұсынды. «Гунча» ән-би тобының өнері де көпшілікті ерекше тәнті етті.

Гүлжан БЕРКІНБАЕВА,
Хакім Абай музейінің аға ғылыми қызметкері,
Шымкент қаласы

«Қазір кітап, газет-жорналдар көп оқылмайды» деген пікірлер бүгінгі күні жиі айтылып жүр. Оған да кейбір негіздер бар шығар, заман ағымына орай, техника мен технологияның дамуына байланысты электронды ақпарат құралдары басымдыққа ие болғаны да рас. Дегенмен, миллиондаған кітап қорлары бар кітапхана жүйесі өз маңыздылығын ешқашан жоғалтпасы анық, адамзаттың рухани қазына қоры болып қала береді. Соның бірегейі Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің «Әл-Фараби кітапханасы» екені ешқандай дау тудырмайды.

РУХАНИ ҚАЗЫНА ОРТАЛЫҒЫ

Киелі қарашанырақ атанған байырғы жоғары оқу орнынан жылына сан-алуан мамандықты игерген мыңдаған түлектер түлеп ұшады. Солардың қатарында егеменді еліміздің дамуына мол үлестерін қосқан білікті мамандар жетерлік. Университеттің журналистика факультеті осы мамандық бойынша республикадағы базалық оқу орны болып табылады. Оны әр жылдарда бітірген түлектері ұжым болып қарашанырақ келіп тұруды ізгі үрдіске айналдырған. Сондай кездесудің бірі жақында «Әл-Фараби кітапханасында» болып өтті.

Журналистика факультетін сонау 1978-жылы бітірген қаламгер курстастарының бір тобын аталмыш университеттің профессоры Жетпісбай Бекболатов бастап келді. Өткен жылы ғана оқу бітіргеннен 40 жылдық мерейтойын атап, ұстаздарымен кездесу өткізген факультет түлектері бұл жолы рухани орталықтың кітапхана қорына өз еңбектерін тапсыруға арнайы жиналған болатын. Оларды Әл-Фараби кітапханасының директоры Қалима Туенбаева мен директордың орынбасары Жадыра Арекенова қарсы алды. Өте тартымды өткен кездесуде белгілі журналист, Қазақстан республикасы мәдениет қайраткері, марқұм Бактыбай Бердібаевтың жары сонау Қызылордадан арнайы қыздарымен келген Сұлу ханым мен танымал журналист-жазушы, былтыр ғана бақилық болған Илияс Жүнісовтың жан-жары Сәуле ханымдар бүкіл саналы ғұмырларын журналистика саласына арнаған өмірлік серіктері жайында тартымды естеліктер айтып беріп, «Қоңыр дауысты кітапгер» және «Іле иірімдері» атты кітаптарын өз қолдарымен табыстады. Сол сияқты өмірден өткен танымал журналист, аудармашы Күлән Берікболованы еске алып, оның да кітаптарын курстастары кітапхана қорына тапсырды.

Кездесу барысында қалың оқырмандарының құрметіне ие болған белгілі қаламгерлер Ертай Айғалиев, Баян Болат-

ханова, Шолпан Ұғыбаева, Аршагүл Тойбаева, Балжан Хабдина өздері түлеп ұшқан оқу орнын қашан да мақтан тұтатынын, университеттің бүгінгі күні әлемдегі ең озық оқу орындарының біріне айналып отырғанын атай келе, көпшіліктің рухани орталығы болып табылатын «Әл-Фараби кітапханасы» ұжымына табыс тілеп, бұл құнды қызметтерінің ұлтымыз үшін атқарар рөлі зор екенін білдіріп, олар да өздерінің әр жылдарда жеке кітап болып шыққан публицистикалық, әдеби еңбектерін журналистика саласын тандаған қазіргі студенттер мен келер ұрпақ игілігіне жаратысын деген ниетпен сыйға тартты. Кітапхана ұжымының басшылары ардагер қаламгерлердің шынайы ниеттеріне алғыс айта отырып, мұндай мазмұнды шаралардың жиі болып тұратынын, әлі де жалғасын таба беретініне сенім білдіріп, өздері басқарып отырған кітапхананың жұмысымен жақынырақ таныстырды.

«Елу жылда ел жаңа» - дейді халық даналығы. Бүгінгі біз айтып отырған ардагер қаламгерлер де кезінде жүректені арманға толы жалындаған жастық шақты бастарынан өткерген. Ол кезде мына айналасы атшаптырым университет қалашығының құрылысы енді басталған кез болатын. Алдымен пайдалануға берілген 1-2 жатақханадан сабаққа бару үшін тобықтан балшық кешіп қоғамдық көлік жүретін орталық көшеге әзер жететін. Белгілі ғалым, университет ректоры Өмірбек Арысыланұлы Жолдасбековтың бастамасымен қалашық енді ғана салына бастаған жылдар студенттер қала ортасында орналасқан университеттің бұрынғы ескі ғимаратына қатынап оқитын.

Бүгінгі университет қалашығының келбеті ерекше. Сонғы сән үлгісімен абаттандырылған студенттер мекені әсем Алматының ажарын ашып тұр. Тыңғылықты білім алатын көптеген оқу ғимараттары, студенттердің мәдениет сарайы (Өмірбек Жолдасбеков есімімен аталады), ойын-сауық сауда орталығы, спорт кешендері білім қуған

жастарға қызмет етеді. Осыған қарап Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті Орталық Азия жоғары оқу орындары арасынан жалғыз болып QS «World University Rankings» халықаралық әлемдік рейтингісінде топ-210 ең үздік университеттер қатарына еніп, 207 орынды лайықты иеленгеніне көз жеткізесіз.

Бүгінгі әңгімеміз негізінен «Әл-Фараби кітапханасы» хақында болғандықтан осы бір рухани орталықтың студенттердің сапалы білім алуына қаншалықты мүмкіндіктер тудырып жатқанына қысқаша тоқтала кетейік. «Әл-Фараби кітапханасының» тарихын 1934 жылы университеттің құрылуымен қатар есептеуге болады. Рас, ол кезде студенттерге арналған қатардағы қарапайым кітапханалардың бірі ғана болатын. 2012 жылы кітапхана жалпы ауданы 18 мың шаршы мет-

табуға болатын мерзімді басылымдар залы, диссертациялық қоры ұдайы толықтырылып отыратын, қазіргі уақытта 7867 дана диссертация, 11407 дана авторферат құрайтын магистранттар залын пайдалануға болады. 2017 жылы алғаш рет 13992 дана құнды және сирек кездесетін кітаптардың электрондық картотекасы жасалды. Кітапхана 2015 жылдан бастап кезек-кезеңмен жаңа технологияларға көшеді. 2017 жылы кітапхана жаңғырту бойынша қорды талдау түгендеу, ескі базаны жаңа базаға біріктіру, деректер қорының әрбір жазбасын түзету және жөндеу сияқты біршама жұмыс атқарылды. Кітап қорының электрондық деректер қоры «Кабис» автоматтандырылған кітапханалық жүйесінен «Ирбис» жүйесіне көшіріліп, түзету жұмысы жүргізілді. Жаңадан іске қосылған көпбейінді жұмыс станциясы, кітапхана қорын сақтауды қамтамасыз ету жүйесі, RFID қолдауымен оқырмандардың өзіне-өзі қызмет көрсету терминалы, басылымдарды цифрлау бойынша оқырмандардың өздігінен жұмыс істеуіне арналған сканерлік станция, RFID-технологиясы негізінде кітапхана қорының сақтау бірліктерін сәйкестендіретін және түгендейтін бағдарламалық қамтамасыз ету секілді құрылғылар кітапхана қызметінің сапасын арттыра түскен.

Шығыстың ұлы ойшылының ғылыми мұрасын зерртеумен айналысатын әл-Фараби орталығын да айтпай кетуге болмайды. Ғұлама ойшылдың өмір жолы мен шығармашылығына арналған «Әл-Фараби мұражайында» жыл бойы университет студенттері мен қонақтарына экскурсиялар жүргізіліп тұрады.

Кітапханада өзінің «Ғалымдар клубы» да бар. Бұл зал 2017 жылы толықтай жанартылып, қонақтар қабылдау мен түрлі кездесулер өткізуге арнайы жабдықталған. Әлем елдерінің кітап бұрышы университетпен ынтымақтастық ететін шет елдер мен халықтардың әдебиет қорын қалыптастырып, өз оқырмандарына таныстырады.

«Әл-Фараби кітапханасында» университеттің ғылыми форумдары, конференциялары, тренингтері, сондай-ақ, халықаралық және республикалық деңгейдегі іс-шаралар ұдайы өткізіліп тұрады екен. Кітапхана директоры Қалима Төлеубайқызы рухани орданың қызметімен таныстыру барысында басты назарды әрқайсысының тақырыптық бағыты бар жаңадан ашылған залдарға аударды. Мысалы Ұлы дала залы қазақ елінің тарихынан сыр шерте, ауқымды бір бөлме заманауиздін ұлы ойшылы Абайға арналған. Сол сияқты Алаш залынан да көптеген мағұлыматтар алуға болады. Заманауи техника мен технологияларды енгізген «Әл-Фараби кітапханасы» қазіргі таңда университеттің ақпараттық, білім беру және ірі мәдени орталық ретінде сапалы білім беру және жоғары білікті мамандарды даярлауға белсенді ықпал етіп, университеттің білім бағдарламаларына сәйкестендіріліп жинақталған кітап қорымен және ақпараттық электронды ресурстарымен жоғары қызмет көрсетіп жатқанына куә болдық.

Зейнолла АБАЖАН

В КАЗАХСТАНЕ АКТИВИЗИРОВАЛАСЬ ИНФОРМАЦИОННАЯ ВОЙНА?!

В кризис активизировались разного рода мошенники, аферисты и преступники. Кажется, ушли в прошлое финансовые пирамиды, ан нет: они время от времени вырастают в наших степях, потому что не перевелись любители к быстрому и легкому обогащению. Сколько раз обращались официальные лица с предупреждениями о незаконной деятельности финансовых пирамид, но охотники «рубить капусту» на ровном месте растут, как грибы после дождя!

Мы вступили в век цифровых технологий, в котором незаметно меняется «матрица жизни». За считанные минуты сегодня можно сделать уйму важных дел, не выходя из дома. Был бы под рукой смартфон или компьютер с выходом в интернет. Ныне можно оформить ребенка в детский сад или в школу онлайн! Можно записаться к врачу или оплатить коммунальные услуги онлайн.

Сегодня персональные компьютеры, гаджеты и смартфоны подарили людям большие возможности для обмена информацией, доступ к знаниям и электронной сфере услуг. Упростив жизнь миллионов людей, цифровой мир привнес и немало проблем, связанных с возросшей киберпреступностью.

И в последние годы появилась новая напасть — электронные мошенники, хакеры и воры. Такое ощущение, что в Казахстане наступило время Остапа Бендера с его 400 сравнительно честными способами отъема денег, которыми он и зарабатывал себе на жизнь.

Сейчас наряду с традиционными видами мошенничества появились новые виды обмана, такие как интернет-мошенничество, фальшивые банковские и финансовые инструменты, фиктивные фонды и стартапы.

Ежегодно тысячи людей становятся жертвами мобильных мошенников. Но, как правило, потерпевшие никуда не обращаются. Встречаются и фальшивые интернет-магазины.

Многочисленные аферисты, от которых страдают банки и магазины. Например, выдаются кредиты по украденным, потерянным, поддельным удостоверениям. Или из области приезжает «Алдар Косе» и в городе берет холодильник или телевизор в кредит — ведь в удостоверении, полученном в городе, не указано место жительства.

В целом жертвами мошенников, как правило, становятся люди с невысокой юридической и информационной грамотностью. Поэтому во времена Остапа Бендера необходимо постоянно повышать свою грамотность; появилась необходимость обеспечения безопасности информации из-за

распространения разнообразных мошеннических действий в интернете. Эти угрозы часто остаются незамеченными и нередко недооцененными. В итоге электронная почта или аккаунт в социальной сети могут быть заблокированы или повреждены вредоносными вирусами.

Ведь многие используют нелегальные антивирусные программы, не все имеют сложные пароли, нередко мы переходим по сомнительным ссылкам, куда уже занесен вредоносный вирус, открываем сомнительные файлы, которые поступили на нашу почту и т.д. Наверное, многие получали и получают письма от неких «родственников» из-за рубежа, которые оставили «наследство», и «адвокат» просит связаться. Или те же письма о крупном выигрыше и т.п.

Это, как говорится, полбеда. Беда может наступить, если мошенники завладеют вашими персональными данными. Мошенники могут вымогать деньги с неопытных интернет-пользователей, либо и вовсе умудряются без ведома владельца счета в банке или карты, переводить его деньги или тратить их на онлайн-покупки. По своей неграмотности могут пострадать и крупные компании, у которых могут выкрасть базы данных клиентов или прочую информацию, а затем использовать на свое усмотрение либо предложить выкуп.

Особенно много подозрительных ссылок на учебных сайтах для молодежи. И вот приходит уведомление как бы от прокуратуры или полиции об уплате штрафа за просмотр, например, порнографического материала.

По этой причине информационная безопасность зависит от нашей грамотности. Установите антивирусные и антишпионские программы из надежных источников, больше уделяйте внимания информационной безопасности.

Имейте в виду, в Уголовном кодексе введена ответственность за мошенничество путем обмана пользователей интернета, за манипулирование на рынке ценных бумаг, незаконные действия в отношении инсайдерской информации и создание финансовых пирамид.

7 ШАГОВ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРОТИВ ХАКЕРОВ

В Казахстане участились случаи хакерских атак. Подвергаются атакам сайты, часто стали взламывать аккаунты интернет-пользователей, электронные ящики, за «восстановление» которых хакеры требуют круглую сумму. Пропадают деньги из банковских карт. И проблема информационной безопасности стала актуальной — нередко мы становимся жертвами из-за своей неграмотности или беспечности. Специалисты предлагают 7 шагов информационной безопасности.

1. Хранение электронной подписи (ЭЦП). ЭЦП представляет собой индивидуальный определенный набор символов, воспользоваться которым может только один человек, и он имеет юридическую силу.

С помощью ЭЦП можно по-

социативную связь между информацией и тем, что уже запомнилось навсегда. Можно загадывать слова любимых песен, города или места. Загадайте как пароль предмет, который вы видите каждый день, например: Zelenyi_kaktus. Правильно для пароля использовать комбина-

лучать электронные госуслуги, например справки, оформлять документы для материального обеспечения и т.д.; обращаться в онлайн-приемные РК; оплачивать платежи онлайн; представлять товары и услуги на онлайн-тендерах; отслеживать очередь на жилье, детский садик; работать с любыми финансовыми документами; заключать сделки и др.

Если ЭЦП у Вас украли, то документ за Вас может подписывать кто-то другой. Это может случиться и в случае утери ЭЦП.

Поэтому надо хранить ЭЦП в электронном чипе, который установлен во всех удостоверяющих личности нового образца граждан РК. При получении ЭЦП попросите записать ЭЦП на удостоверение личности.

Также можно воспользоваться специальным хранилищем — токеном. Токен — это устройство, хранящее уникальный пароль или способное генерировать его по определенным правилам; похож на флешку, брелок. Токены предназначены для электронного удостоверения личности. Некоторые предназначены для хранения электронной подписи.

При выдаче ЭЦП сотрудник ЦОНА устанавливает типовой пароль. Обязательно смените пароль от своего ЭЦП. Это можно сделать на сайте www.pki.gov.kz.

Никогда не отправляйте ЭЦП в открытом виде по электронной почте, не храните ее на компьютере — хакеры могут взломать или вирус проникнуть. Если Вы получили ЭЦП на флешке, то не используйте для других нужд, кроме хранения ЭЦП.

2. Ваш пароль — Ваш щит.

Самый простой способ записать информацию в долгосрочную память — сделать ас-

социацию больших, маленьких букв, цифр и символов. Также пароль может состоять не из слова, у которого есть значение, а из бессмысленного набора букв.

Надежные пароли должны состоять как минимум из 8 символов и содержать сочетание букв, цифр и символов (!@#\$%^&*). Не используйте одинаковый пароль на всех сайтах. И пароль необходимо периодически менять!

Никогда не передавайте свои пароли другим людям. Не записывайте свои пароли на бумажке, не храните в электронной почте.

Хакеры часто используют одну хитрость — посылают опасные ссылки с адресов, похожих на популярные адреса социальных сетей. Например, в ссылках наподобие «mail.ru» или «ВКонтакте.ру» не все замечают лишние буквы и открывают их. Часто приходят и сообщения «Оцените мои фото, я участвую в конкурсе» или «Здесь есть мои фото, посмотри». Стоит зайти на страницу с похожим скриптом, как там автоматически сохраняются Ваш пароль и другие сведения. Затем от Вашего имени будут рассылаться подобные сообщения другим.

3. Электронная почта.

Распространенным способом заражения компьютеров

является отправка электронного письма с вредоносным содержанием. Наверное, письма получали и получают письма от неких «родственников» из-за рубежа, которые оставили «наследство» и «адвокат» просит связаться. Или письма о крупном выигрыше и т.п.

Не открывайте подозрительные ссылки, которые рассылаются по социальным сетям.

Никогда не открывайте самозапускаемые файлы. Такие файлы легко распознать по буквам, которые идут после последней точки в названии: .exe .com .cmd .msi .bat. Не открывайте подозрительные письма.

4. Антивирусная защита. Антивирус — это такое средство для защиты от «вирусов». Мы называем все вредоносное программное обеспечение «вирусами». Поставьте себе на смартфон и компьютер надежный антивирус с лицензией и не выключайте его обновления!

5. Обновления и ещё раз обновления. Установите обновления программного обеспечения. Антивирус и операционная система должны обновляться автоматически. Необходимо вовремя обновлять компьютерные программы — старые не могут защищать от атак.

6. Социальная инженерия. Скиминг. Социальная инженерия — метод получения необходимого доступа к информации, основанный на особенностях психологии людей. Никогда никому не говорите свои пароли от компьютерных систем, не оставляйте записанные на бумаге пароли на видных местах.

Скиминг — кража данных банковской карты или паролей при помощи специального считывающего устройства, скиммера. Необычно высокая клавиатура ввода, необычные окошко ввода карточек должны Вас насторожить. Сомневаетесь — воспользуйтесь другим банкоматом. Прикрывайте ладонью клавиатуру, когда вводите пин-код или пароль. Никому не передавайте данные банковской карты.

7. Резервное копирование.

Самое надёжное — заведите себе внешний жёсткий диск или большую карту памяти. Просто регулярно копируйте на этот жёсткий диск важную информацию со своего компьютера или смартфона. Хотя, это требует самодисциплины и организованности.

Еще один способ — воспользоваться множеством сервисов резервного копирования. Некоторые из них бесплатны, например облако Google, AppleCloud, Облако mail.ru или облако Yandex.

При подозрении на заражение компьютера вредоносным программным обеспечением, на нарушение кибербезопасности можно обратиться в Службу реагирования на компьютерные инциденты по бесплатному номеру 1400, +7 7172 559997, либо по электронной почте incident@kz-cert.kz.

КАЗАХСТАНУ НУЖНЫ ВЛЮБЛЕННЫЕ В КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК УЧИТЕЛЯ

Казахстану, чтобы все заговорили по-казахски, не хватает воодушевленных преподавателей по призванию и терпения и уважения друг к другу. Кроме того, для меня до сих пор остается непонятным: зачем канцелярский, «мертвый» по сути язык в любой стране объявили вдрызг идеалом и образцом для подражания, который мы все должны знать и понимать и на котором мы обязаны говорить. Об этом пишет журналист Власть.

Когда я училась на филфаке в Томском госуниверситете, первое, что «выбивали» из будущих филологов — канцелярит, язык чиновников и бюрократов. Первое, что сказали нам преподаватели по стилистике на журфаке этого же университета: «Канцеляриту не место в живой речи и тем более — в газете, на радио и ТВ».

«Канцелярит — это мертвечина. Он проникает и в художественную литературу, и в быт, в устную речь. Даже в детскую. Из официальных материалов, из газет, от радио и телевидения канцелярский язык переходит в повседневную практику. Много лет так читали лекции, так писали учебники и даже буквари. Вскормленные языковой лебедой и мякиной, учителя в свой черёд питают той же сухой ветхой чёрствой и мёртвой словесью все новые поколения ни в чём не повинных ребятишек», — это слова гениального переводчика и преподавателя Норы Галь из ее книги «Слово живое и мёртвое».

Я ненавижу бюрократический русский, недолюбиваю бюрократический английский и против бюрократического казахского. Я не понимаю и не хочу понимать эти «языки».

Казахский язык — живой, яркий, веселый, остроумный, мудрый как трехлетний младенец и одновременно как столетний аксакал. И когда я вижу, что с ним делают разношерстные чиновники, любители офизиоза, недоговоренности и многословия, мне становится очень горько. Потому что людям, чтобы они полюбили казахский, нужно показывать уж точно не этот «кан-

целярит»... Он — не лицо языка, не лицо истинного казаха.

Но самое главное, чего нам не хватает — терпения и деликатности по отношению друг к другу. Я работаю в коллективе из нескольких сотен репортеров со всего мира, нам нередко приходится делать совместные статьи, кооперироваться по 2-3 человека — например, из Австралии, Польши, Казахстана. Говорят, что британцы не сбавляют темп, если иностранец не может их понять — мол, чопорные. Я вам скажу, это полная дрянь. Мне британцы помогают думать, ведь британский офис. Не скрою, сначала мой английский был ужасен, ситуация усугублялась тем, что даже лучшие переводчики не знали большинства нюансов британской финансовой журналистики (мне на русском-то было тяжело писать на новые для меня темы).

Мне приходилось, набивая шишки, рыдая от бессилия и уста-

лости, ночами читать материалы своего агентства, чтобы выписывать употребляемые обороты и начинать их использовать. Люди учили меня, правила мои тексты, объясняли языковые нюансы, хвалили за каждое достижение. Мой шеф Роб иногда просто переписывал за мной все мои статьи, а потом объяснял, почему он заменил то или иное выражение. Моя московская редактор Мария отстаивала каждый мой материал, давала мне рекомендации и лучшие отзывы.

Сейчас да, мне уже могут написать — поправь сама грамматику, пожалуйста, в этом предложении. В меня верят, это величайшее наслаждение. И я знаю, что не могу подвести своих друзей-коллег, а потому правлю, сижу со словарями и справочником для журналистов от Профессиональных переводчиков, читаю литературу по своей теме, смотрю новости только на англий-

ском, чтобы все время быть в языковой форме.

А что я слышала, когда пыталась начать писать на казахском (и мою статью про Чингисхана даже опубликовали в местной казахоязычной газете)? Какие-то мало знакомые личности начали заявлять, что я пишу «ужасно», «русской грамматикой» и вообще взялась не за свое дело. Меня похвалила только моя любимая Учитель казахского Полина Шокаувна Ташева из Павлодара.

Почему мы не можем просто нормально общаться, наслаждаясь тем, что мы такие разные и говорим на разных языках, но живем в одной стране? Почему мы не помогаем друг другу, а горим желанием растоптать, посмеяться, унижить, самоувердиться?

Когда я говорю на английском, я чувствую, как становлюсь другой личностью — отзывчивой, готовой помочь коллеге, с юмором воспринимающей грубость, я учусь у них лучше. Не зря Николай Замяткин, автор книги о самообучении языкам, сказал, что новый язык дарит человеку шанс стать новой личностью. Это так. Только не все им готовы воспользоваться, увы.

С печальной историей — нетерпимостью наших преподавателей казахского — думаю, многие встречались. Притом, что все больше людей профессиональных, в школах и вузах пока хватает тех, что больше отбивает желание учиться, нежели прививает его.

Казахстану нужны воодушевленные, молодые, страстно влюбленные в язык преподаватели. И носители, и те, кто выучил его уже

в сознательном возрасте. Люди, подготовленные по лучшим мировым методикам обучения, люди, уважающие учеников, истинные патриоты, а не лицемеры.

Благодаря моим зарубежным коллегам (американцам, британцам, немцам) отучаю себя поправлять других, смеяться (даже по доброму) над чьим-то акцентом или ошибками. Я заметила: за чистоту чужой речи обычно рдеют те, кто сам плохо изъясняется, «бедным» другой язык считает те, кто его не знает. Но мне смешно слышать, когда говорят о «бедности», к примеру, американского английского — часто это люди, которые максимум, что могут изречь, так это советско-школьное «э пенсил, э тейбл». Чем больше я узнаю, тем янее понимаю — я все еще ничего о нем не знаю...

Был в России такой адмирал Шишков, славянофил, выступавший за полное вытеснение заимствованных слов из русского языка, мол, уродливые они, лишь исконно русские — прекрасны и органичны... Слово «калоши» он предлагал заменить «мокроступы», бульвар — на «гульбище», театр — на «позорище», и даже бильярд ему не угодил, «шаротык» лучше, считал патриот. «Хорошилище в мокроступах идет по гульбищу из ристалища в позорище и с раступыркою» — так Белкинский перевел «Франт идет из цирка в театр по бульвару в галошах и с зонтиком» на язык Шишкова.

В истории языка Шишков так и остался нелепым словотворцем, который решил, что языку можно что-то «приказать». Нормы языка меняются вслед за изменением разговорной формы, а не по указке свыше. Например, в русском «кофе», прежде существительное мужского рода, стало существительным среднего рода, а в слове «договор» ударение можно ставить и на первый слог, еще какие-то десять лет назад это считалось ошибкой. Так и язык учится не по указке, а по большой любви к своей стране. Опыт той же Латвии показал, что даже в условиях всеобщего запрета на русский, на нем говорить и уж тем более думать не перестали. Приспособились — и живут дальше.

Ярослава НАУМЕНКО

■ NALOGI

О категориях и рисках налогоплательщиков

Согласно статье 137 Налогового кодекса РК «О налогах и других обязательных платежах в бюджет» (далее — налоговый кодекс) налоговые органы осуществляют анализ данных налоговой отчетности, представленной налогоплательщиками (налоговыми агентами), сведений, полученных от уполномоченных государственных органов, местных исполнительных органов, уполномоченных лиц, а также других документов и (или) сведений о деятельности налогоплательщика (налогового агента).

На основании результатов такого анализа с 1 января 2019 года внедряется категорирование всех налогоплательщиков (налоговых агентов) путем отнесения их деятельности к категориям низкой, средней или высокой степени риска и дифференцированное применение мер налогового администрирования.

Критерии степени рисков являются конфиденциальной информацией, за исключением критериев, указанных в пункте 1 статьи 137 Налогового кодекса РК. Порядок применения системы управления рисками по критериям, не являющимся конфиденциальной информацией, утвержден приказом министра финансов Республики Казахстан от 20.02.2018 г. №252 (Правила).

Критерии, не являющиеся конфиденциальной информацией:

- «Налоговая нагрузка»
- «Среднемесячная заработная плата на одного работника»
- «Отражаемые в налоговой отчетности суммы расходов и доходов»
- «Сделки с налогоплательщиками, имеющими взаиморасчеты с лицами, снятыми с регистрационного учета по налогу на добавленную стоимость, в том числе ликвидированными, бездействующими, банкротами»
- «Отражение в налоговой отчетности убытков на протяжении нескольких налоговых периодов»
- «Многократное внесение изменений и дополнений в ранее представленную налоговую отчетность»

- «Нарушения, выявленные по результатам камерального контроля»
- «Неоднократное приближение к предельному значению установленных Налоговым кодексом показателей, предоставляющих право применять специальные налоговые режимы»
- «Участие в налоговом мониторинге»
- «Применение налогоплательщиком контрольно-кассовых машин с функцией фиксации и (или) передачи данных»
- «Выписка счетов-фактур в электронном виде»
- «Использование налогоплательщиком стандартного файла проверки»
- «Применение контрольного счета по налогу на добавленную стоимость».

Так, согласно Правил, информация, к какой степени риска отнесен налогоплательщик по результатам системы управления рисками, будет определяться дважды в год и направляться налогоплательщику с 1 января 2019 года в web-приложение «Кабинет налогоплательщика», а с 1 июля 2019 года данная информация будет до-

ступна на официальном сайте КГД МФ РК. Кроме того, вместе с информацией о степени риска в web-приложение «Кабинет налогоплательщика» будут поступать расчеты критериев, не являющихся конфиденциальной информацией, применяемых в системе управления рисками. Налогоплательщики при необходимости смогут направлять посредством web-приложения «Кабинет налогоплательщика» в органы государственных доходов пояснения по указанным критериям (аналогично получению и отработки пояснений по извещениям о нарушениях, выявленных по результатам камерального контроля). Полученные органами государственных доходов пояснения, при обоснованности подлежат учету при применении системы управления рисками, с направлением налогоплательщику измененных сведений.

Бермухамедов Д.Б.,
главный специалист Управления
государственных доходов по
Ауэзовскому району г. Алматы

Деньги казахстанского налогоплательщика вновь выброшены на ветер: книги ведущих казахстанских писателей, переведенные на языки ООН по Государственной программе «Рухани жангыру», переведены через гугл, и поэтому теперь пылятся на отечественных складах!

ПОЧЕМУ КАЗАХСКАЯ ЛИТЕРАТУРА НЕ «ГОВОРИТ» ПО-АНГЛИЙСКИ?

ТОПОРНЫЙ ПЕРЕВОД

Новость о том, как это благородное дело — преодолеть языковые границы и продвинуть национальную литературу в глобальное пространство, превратилось в очередной фарс, прозвучала на прошедшем недавно в Алматы II Международном форуме писателей.

По мнению большинства участников форума, особенно гостей, приехавших из Великобритании (Энтони Вуда, Саймона Гейгана и Саймона Холлингворта) художественное произведение переводить имеет право только носитель языка, но никак не сами казахстанцы.

К чему это может привести, говорит парадокс, произошедший с переводом на испанский романа «Одинокая юрта» Смагула Елубая, посвященного голодомору 30 годов прошлого века. Когда автор дал посмотреть текст коллеге по писательскому цеху — носителю испанского языка, тот пришел в ужас от топорной работы переводчика. К испанской изящной словесности текст, по словам испанца, не имеет никакого отношения. При этом имя переводчика в выходных данных не обозначено: перевод осуществлен, по мнению носителя языка, скорее всего — по Гугл-переводчик. Занималась этим, говорят, Национальная библиотека РК в Алматы.

Президент Международного Казахского Пен-клуба (эта организация является организатором форума) Бигельды Габдуллин добавил к этому, что книги некоторых казахских писателей по программе «Рухани жангыру» перевели на 6 языков ООН, а потом издали по госзаказу на родине, в Казахстане.

— По идее, их нужно было бы издавать в той стране, для которой они предназначались, и там же заниматься их пропагандой и продажей, — говорит он. — Но для этого нужен качественный, а не машинный перевод.

Сам он в этом преуспел: инициировал (тоже в рамках госпрограммы «Рухани жангыру», но на спонсорские деньги) издание на английском языке сборника Мухтара Ауэзова, («Красавица в трауре»), а также произведения Герольда Бельгера, Саина Муратбекова, Оралхана Бокеева, Бердибека Сокпакабаева, Мукагали Макаева и Олжаса Сулейменова. Сделали это английские писатели-переводчики Саймон Гейган и Саймон Холлингворт, более четверти века специализирующийся на переводе русскоязычной литературы. Роман «Конец легенды» Абиша Кекилбаева на английский перевела Марина Влади. Сейчас он издан в Нью-Йорке.

Часть тиража бесплатно, с целью пропаганды казахской литературы, распространяется в ведущих вузах Америки и Великобритании, часть продается через интернет-магазин Amazon. Тираж допечатывается дополнительно по мере появления спроса.

ДУЛАТ ИСАБЕКОВ И ДРУГИЕ

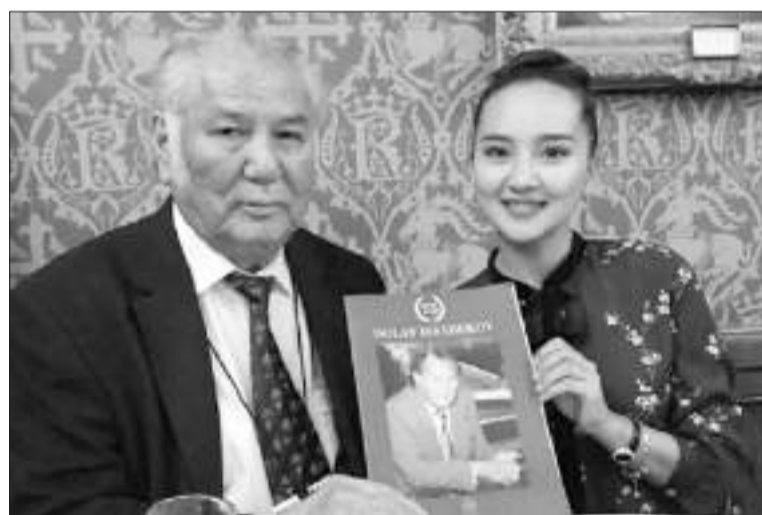
Дулат Исабеков — один из немногих казахстанских писателей, которому повезло в смысле перевода: сегодня спектакли по его пьесам успешно идут на театральных подмостках Великобритании. В интернет-магазине Amazon выставлен сборник его избранных драматических произведений «О чем поют лебеди».

— Многие мои вещи перевела англичанка Катрин Джуделсон, — рассказывает писатель. — Когда мы познакомились, она училась в Воронеже. При встрече я ее первым делом спросил, на каком языке она видит сны. «На английском», — ответила она. Для меня это был исчерпывающий ответ. Сегодня два спектакля по моим пьесам благодаря ей идут в Лондоне, в Палате лордов английского парламента в позапрошлом году прошла презентация двух моих последних избранных драматических произведений. И теперь я могу сказать, что в Англии более популярен, чем в Казахстане. Здесь, на родине, нас переводят и издают случайные люди. Но кому в Казахстане нужна книга казахстанского автора на иностранном языке? А в Мадриде, думаете, закажут роман Смагула Елубая в том переводе на испанский, какой сделали здесь? Да ни за что! Таким образом, государственные средства (читай — деньги налогоплательщика) в очередной раз выброшены на ветер. Таким же образом переведен

мой роман «Каргын» на французский язык. Когда я отправил его друзьям в Брюссель, они оценили перевод как преступление перед литературой. На их вопрос, кто является автором перевода, я не смог ответить: он не был указан в выходных данных. Вот так благородную идею — перевести национальную литературу на языки мира — пустили «под нож». А ведь сколько совещаний было на эту тему! Мы досконально обсуждали, кто должен быть переведен на 6 языков мира. Ну вот и допереводились! Почему так получилось? А потому, что тендер выигрывает у нас тот, кто указывает минимальную сумму. Но переводить книги — это не асфальт по дешевке класть или кирпичи лить.

Никто, конечно, после этих слов не воспылает ко мне любовью. Скажут, что этим писателям никогда не угодишь, всегда найдут, к чему придраться. Но я не могу говорить спасибо за плохое исполнение благородного дела.

Сейчас мои вещи переводятся на шведский язык без всяких государственных программ. Я уже подписал контракт с их издательством на выход сборника из пяти повестей и трех рассказов. Книга сначала называлась «Гаухар тас» и другие повести». Это им не очень понравилось. Они попросили сделать более европейское, торговое название. Я предложил — «Собака Каблан и другие». Каблан — это волкодав, ставший жертвой соседской зависти и злобы. Другие — это мы, люди, идущие на поводу темного и мрачного. С таким названием книгу взяли с радостью. Они попросили сделать более европейское, торговое название. Я предложил — «Собака Каблан и другие». Каблан — это волкодав, ставший жертвой соседской зависти и злобы. Другие — это мы, люди, идущие на поводу темного и мрачного. С таким названием книгу взяли с радостью. Они попросили сделать более европейское, торговое название. Я предложил — «Собака Каблан и другие». Каблан — это волкодав, ставший жертвой соседской зависти и злобы. Другие — это мы, люди, идущие на поводу темного и мрачного. С таким названием книгу взяли с радостью. Они попросили сделать более европейское, торговое название. Я предложил — «Собака Каблан и другие».

ЯЗЫК-ПОСРЕДНИК

Президент казахского Пен-клуба Бигельды Габдуллин с сожалением отметил, что Казахстан не дорос до того, чтобы перевод на другие языки осуществлялся с языка оригинала. Поэтому, по его словам, русский язык продолжает выполнять почетную роль посредника.

— Прежде чем заняться переводом отечественных писателей на язык мира, надо, во-первых, знать, кого переводить, — говорит он. — Во-вторых, четко представлять, на какой язык нужно переводить конкретного писателя. Переводить разом на все 6 языков ООН будет нерационально. Есть авторы, перевод произведений которых хорошо ложится только на английский язык, других — на русский, третьих — на другой. И, в-третьих (и это самое главное), — личность самого переводчика. Переводом должны заниматься известные прозаики и поэты — носители языка.

меня ночей снова раздался звонок от него. Он принес извинения и сказал, что принимает перевод. Случай с ним — пример того, когда произведение в другой языковой стихии вызывает ожог у автора оригинала. Вообще перевод — вещь сама по себе уникальная, поэтому мне совершенно непонятно, как, например, можно перевести на другой язык Андрея Платонова, Гоголя, Лескова... Но тем не менее их переводили и переводят, и делают это вроде бы неплохо. Пример этому — англичанин Энтони Вуд, который, по отзывам, блестяще перевел самого Пушкина. До него, говорят, большинство «переводов» на английский пушкинских произведений — с эпохи самого Пушкина до настоящего времени — в действительности не имеют с великим русским поэтом ничего общего. Они только отражают поверхностный вкус переводчиков и плохое знание ими поэзии вообще.

Интересную точку зрения высказал на форуме знаменитый российский прозаик Анатолий Ким. Философски рассуждая о том, что любой перевод деформирует и искажает смысл, он одновременно утверждал, что в переводческом деле редактор не нужен. По его мнению, он больше мешает, чем помогает осуществить перевод. И хотя Сергей Довлатов тоже когда-то сказал, что хорошему писателю редактор не нужен, а плохого и хороший редактор не спасет, к нашей стране обе точки зрения фактически не имеют отношения. Такая профессия как редактор в Казахстане исчезла, и теперь у нас не только его, даже грамотного корректора трудно найти. Что касается варианта Анатолия Кима, то он предполагает идеальные отношения между автором и переводчиком. Последний, будучи носителем языка (к примеру, английский), должен знать казахский и переводить непосредственно с него, не прибегая к услугам языка — посредника. В данном случае — русского.

Эргали Гер, другой прозаик из Москвы, заявил, что форум как писательская тусовка был, конечно же, хорош, но нужна прописанная и проговоренная стратегия.

— Очень жаль, что на нем мало услышали представителя Кореи, — сказал он. — Он ведь поделился опытом своей страны. После Олимпиады в Сеуле в 1988 году корейцы поняли, что их плохо знают в мире. И тогда правительство приняло решение обучить бесплатно талантливых иностранцев корейскому языку. Понятно, что из 10 человек только один становится переводчиком, но, тем не менее, результатами страна довольна. В Корею, наконец, появились специалисты, которые переводят национальную литературу на языки мира — английский, испанский, французский, китайский, русский... То есть этим должно заниматься государство. Что касается казахской литературы, то если кто-то может перевести ее на русский язык, то только люди, которые живут здесь. Не надо заказывать никаким москвичам. Перевод ведь связан не только со знанием языка — нужно знать среду, о которой пишет автор.

Еліміздің ұзақ жылдарға арналған мәдени саясаты туралы әңгіме қозғалса, көз алдымызға бірінші болып халық өнері саңлақтарының бірі, әнші Естай Беркімбаулы сынды дүлділдердің бейнесі келетіні заңдылық болар. Бізге журналистік сапарлардың бірінде аты аңызға айналған осынау өнерпаздың ұрпақтарымен жүздесудің сәті түскен еді.

Баяғыда Маралды жерінің Ұрық ауылында Сұңқар, Солтан есімді ағалы-інілі екеу өтіпті. Екеуі де ел билеген, өз заманының серкелері екен. Естай ақынды естен тандыратын Хұсни мен Хорлан — сол Солтанның қыздары. Бірде қазіргі Екібастұз ауданына қарасты Қаракөл қыстағын мекендейтін Сүлеймен байдың ұлы Шошан Ұрықтағы өзінің қалыңдығын алып қайтуға Естайды да ерте келеді. Өзі ақын, өзі әнші Естайдың екі аруды көретіні осы сапар. Әйіптің Нұрмағамбеті дегенге айттырылып қойғанымен, Хорлан да өнерлі жігітке алғаш

Немерелері — Гүлсім, Сайлаубек, Гүлсімнің күйеуі Қапсамат

ХОРЛАН СҰЛУДЫҢ ҰЛ-ҚЫЗЫ

Нұрмағамбет ақсақал

кет әрі болмайды. Ақыры сөз байласып тынған. Бірақ ахуалды аңдаған Солтан Шот (бүгінгі Алтай өлкесі, Славгород) қаласының түбіндегі Шүкірді мекендейтін құдасына хабар беріп, қызын дереу ұзатып жібереді. Сөйтіп, уәделі сәтте алып-ұшып жеткен Естай:

— Бұл ғаламды шарықтап,
О, дариға, ләуліктас,
Бағдат, Мысыр, Шын-Машын,
Іздесем Хорлан табылмас, —
деп анырап, жер сипап қалады. Алайда, аһ ұрып, зар илегеннен қайран бар ма. Мұн-шерін дүниені дүбірлетіп әнімен төгіп, бейбақ ақын бармақ шайнап қала береді. Міне, енді біз арадағы қамықтырған қаншама заманалардан кейін сол Хорлан мен Нұрмағамбеттің немересі Гүлсім әпке-міздің қолынан дәм татып отырмыз. Қасында өзінің туған ағасы Сайлаубек пен күйеуі Қапсамат бар. Үшеуі де алыстан асқан адамдар (Жол түсіп келіп қалған соң соқпай кете алмадық).

Жат қолындағы Құлынды даласының бір пұшпағын жайлаған Әйіптің әкесі Қуат та дәулетті кісі екен. Сол байлығының арқасы болар — орыстар ауыстырамыз деп келгенде қыруар малын шашып, ауылының атын сақтап қалады. Бұл мекен күні қазірге дейін «Село Куатовка» деп аталатын көрінеді.

— Атамыз Нүрекеңнің көз алдында өстік. 1966 жылы сексен алты жасқа қараған шағында дүниеден өтті. Бейіті сол Қуат ауылында. Хорлан әжемізді көре алмадық. Ертерек қайтыпты. Ең өкініштісі, о кісінің не фотосуреті, не ұстаған заты қалмаған...

Ақсу қаласы №7-ші орта мектебі директоры қызметіндегі Гүлекең ашық-жарқын адам. Бізді қызықтырып отырған «ғашықтық ғаламаты» төңірегіндегі сұхбаттан ешбір тартынған жоқ.

— Дегенмен, Нұрмағамбет атам Естайдың өз әйеліне іңкәрлігі туралы сөзді онша ұнатпаған секілді.

Осы тұста Гүлсімнің ағасы Сәкен әңгімеге қосылып, қызарқтап, бұ кісі де әжесін аздап қызғанатынын байқатып алды:

— Несін ұнатады! Тегі, махаббат-сахаббат дегеннің не қажеті бар екен осы?!

Гүлекең де, оның жолдасы Қапсамат та мәз болып күліп жатыр:

— Бәле, қызықсың ба! Бүкіл өмір-тарихымыздың бәрі осы махаббаттан басталып жатыр емес пе?! Еріксіз өзі де күлген Сайлаубек сөз сабақтайды:

— Хорлан әжем бес ұл тауыпты. Ғабдулжәппәр, Ғабдулмәжит, Зейнелғабиден, Назымбек, Нәсіполла. Ең кенжесі жастай шетінейді. Біз Назымбектен тараймыз. Біз де бес ұлмыз. Бауырларым Қанат, Ермекжан, Еқсан Ресей жерінде қалған. Қайырғелді ағам сонда қайтыс болды. Негізі, оны орыс жері деу де қате. Өз атақонысымыз. Мына Гүлсім ортамыздағы жалғыз қыз болған соң туыстарым тұрмыстағы осыны қарайлау үшін мені әдейі көшірген. Ғабдулжәппәрден де жалғыз қыз бар. Нәзия тәтем. Сексен үште. Павлодарда тұрады. Зейнелғабиден Мәскеу түбінде ерлікпен қаза тапқан екен.

— Негізі, Нұрмағамбет атамыз бай тұқымы ретінде көп қуғындалады. Әйтеуір, Қиыр Шығысқа, анда-мұнда бас сауғалап қашудан көз ашпаған. Ақыры, Зейнелғабиденнің ерлігінен кейін ақтайды. Бірақ 1937 жылдан бастап үлкен ұлы Ғабдулжәппәр да қуғынға түскен. Бізге оның «Алпыс бесте шал қалды, иісі анқып жер қалды» деген атақты өлеңі ғана жетті. Естуімізше, Хорлан әжеміздің жанына, әсіресе, осы жағдай қатты батқан.

— Хорлан әжем сол отыз жетіде елу тоғыз жасында қайтыпты. Ресей-дегі Бөрлі ауданы, Қаранай ауылында жерленген. Осыдан үш жүз сексен шақырым межеде. Бергінде

облыс әкімі бастаған ел азаматтары «Мұнда қазақтың хас сұлуы Қорлығайын Әйіпкеліні жатыр» деп жазғызып, үлкен ескерткіш белгі орнатты. Ас бердік. Алматы, Астанадан да меймандар келіп, екі жүз кісідей қатысты. — Бұл Гүлекеңнің сөзі. — Жай ғана шара емес, көршілес орыс халқының алдында ұлт абыройын көтерген іс болды. «Ләйлі — Мәжнүн, Ромео — Джульетта» деп жатады. Қазақ елінде нағыз сүйіспеншілік символына айналған жандар аз ба. Солардың даңқы асырылып жатса несі айып. Кейін туған жерінде Естай Беркімбаулының да ескерткіші ашылған. Сонда ақынның туыстары бізді Хорланның немерелері деп арнайы шақырды. Мені ерекше құрметтеп, қолыма алтын сақина салды.

Осы тұста Гүлекеңнен Хорлан арудың Естайға жүзік сыйлайтыны туралы әңгімені білгіміз келген.

— Иә, болған жағдай көрінеді. Тек бұл бертініректегі, әжеміздің елуден асқан кезіндегі нәрсе. Және бір аңдағаным — атам да әжемді керемет сүйген еді. Айтуынша, жұры сұлулығына қоса қолың шашы тірсегіне түсетін сұңғақ бойла, өте сымбатты жан екен. Жарықтық: «Мына Гүлсәнге тимендер. Бетіндегі мені де, мінезінің ашықтығы да Хорлан әжесіне тартқан!» деп отыратын.

Гүлсім мен Сайлаубек Қуатовтардың сөзіне қарағанда, Солтанның төрт қыз туады. Олар — Қорлығайын, Хұсни, Қорзағыран және Рахима. Бәрі де бірінен-бірі өткен сұлулықтарымен есте қалған. Бірақ Хұсни бойжеткен күнінде қайтыс болады. Рахима да жетім жастай кетсе керек. Қорзағыранның ұлдары бар.

«Хорлан» әнін алғаш Финляндияда шырқаған Шахимардан Әбілов кейін оны Париж, Лондон тындармандарына жеткізеді. Сондай-ақ, Италияның Винчеса қаласында Рим папасымен болған кездесуде орындайды. Мұны әйгілі Робертино Лоретти де тындап, ән тарихына қатты қызығыпты.

— Және бір айта кететін нәрсе, — дейді Сайлаубек, — кейбір жігіттер біздің ауылды «Шұқыр» деп жазып жүр. Дұрысы — «Шүкір». Сонау отыз екіде бұл жерге аштық келмепті. Сонда алыстағы ағайындар «шіркін, Шүкірге бір жетсек!» деп армандайды екен...

Қапсамат маған Хорлан сұлудың күйеуі Нұрмағамбеттің суретін ұстатып тұрып:

— Бұл дүние енді сен екеумізде ғана бар! — деп күлді.

Ғажап болғанда, Ақсудан шыға бере алдымыздан қос аққу ұшты. Қикулай ұзаған құстардың соңынан көз талғанша қарадым.

Құлан САҒАТҰЛЫ,
Павлодар қаласы

Әйгілі әнші, ақын, композитор
Естай Беркімбаулы (1874-1946)
және осы кісінің бір әні

ҚОРЛАН (I түрі)

Бір қыз бар Маралдыда Қорлығайын,
Табиғат берген екен күн мен айын.
Мұратқа іздеген жан бәрі жеткен,
Дариға арманым көп не қылайын.

Қайырмасы:

Ахау, арман,
Құсни, Қорлан,
Екі-ай бағлан,
Екеуі туған екен бір анадан.

Бозбала, қалма қапы бұл жалғаннан,
Жігіттің арманы жоқ Қорланды алған.

Өзіңдей боп жан тумас,
Туса турар, артылмас.

Бар ғаламды шарықта,
Уа, дариға, ләулік тас.
Бағдат, Мысыр, Шың, Машын,
Іздесем Қорлан табылмас.

Қайырмасы.

(II түрі)

Іште бар жердің аты Маралды-Ұрық,
Сол елді сейіл қылдым кезіп жүріп.
Әміре, Құртқадай зар илеймін,
Сол елде Құсни, Қорлан бір қыз көріп.

Қайырмасы:

Ахау, арман,
Құсни, Қорлан,
Екі-ай бағлан,
Екеуі туған екен бір анадан.
Бозбала, қалма қапы бұл жалғаннан,
Жігіттің арманы жоқ Қорланды алған.
Өзіңдей боп жан тумас,
Туса турар, артылмас.
Бар ғаламды шарықта,
Уа, дариға, ләулік тас.
Бағдат, Мысыр, Шың, Машын,
Іздесем Қорлан табылмас.

Сұрасаң қыздың аты — Қорлығайын,
Мағұрып қолға берлі туған айын.
Әуелде жазбағасын болмайды екен,
Мақсұтқа жете алмадым, не қылайын.

Қайырмасы.

Бірі апа, бірі сіңлі Құсни Қорлан,
Екеуі туған екен бір анадан.
Бұрынғы гүлжазира қыздарындай,
Дүниеге келер емес ондай бағлан.

Сүмбіл шаш, пісте мұрын, лағыл иек,
Шынардай он саусағы құлжа сүйек.
Осындай мақбұп жардан айырылған соң,
Жалын боп жарым үшін жанды жүрек.

Қайырмасы.

Сүмбіл шаш, пісте мұрын, лағыл маңдай,
Ғашық жар сенен артық тусын қандай.
Қасыретті халықтан хабар білдір,
Жолыңа сарп етейін мал мен жанды-ай.

Қайырмасы.

Айырылдым ғашық жардан, Құдай алмай,
Құр ішім толғай берді жылдай алмай.
Бар еді қимас күндер тату өскен,
Келер ме енді айналып, уа, дариғай.

Қайырмасы.

Бирилан шашбауына таққан теңге,
Түк болмас шаш пен кірпік қастан өңге.
Сағымдай сәулелері көтеріліп,
Құбылар бір сағатта әртүрлі өңге.

Қайырмасы.

Ашығал (сип.)					Жігіт сұрағы				Негіз арағы
Душан-бе	Шан соң	Жестір	Болд ...	Тосу (сип.)	Талғат ... (гармонкер)			Еріксіз мұз	
			Күрес	Домо-керлесу ақ тасы	Өсіміз				
	Қабак	Түгін		Ганна				Шотланд аяғы	
				... лайық	Болан-нон то-бы				
	10+10	Жамау (сип.)	Сбір озені		Сын есім сұрағы				
			Армыстан ...		Белес			Пасни емес	
Көне мағыс	Нота		Әуезов өкесі	Армыс				... Дюп-гарсанни (актер)	Бреж-нев кітабы
			Киселеті "Д"		1	Не	Бра	Негіз	3
Чехия қолігі	... ше-кер		Лига	... мен бүлде				Қан та-мыры	Радио арна
		4	Мо-йы-лағы без	Кермек (сип.)	... жүрек (сервал)	Гектар	... сөйі		
Шығыс жақ	Ән тобы	Жоқтау		Неке сарайы			Тұмар	Қас бо-луы	
			... Ша-Мин	2	... Еру-баев				Геом-к терм.
	Қапша	Қабырға тамы		... сан-дар (мат.)	Кітап бөлімі	Мысыр құл-дайы		Кір қоспасы	
								... рюм	
			Әлет	Грузия озені	2-ші нота	Дантес тұрмесі		Банк атауы	Азыс-түлік бағд-сы
					МАН (орыс.)	Күйеу анасы		Би қилпа-ты	Серт
			Ноп		Қан та-мыры ісігі				
					Асыл жап			Толеев	
			Жігіт		Шырай (сип.)	Жапон ақшасы			Прото-кол

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Бір шал ескі «Запорожец» машинасымен келе жатып, бағдаршам тұсында «Лексус» автокөлігінің артына соғыпты. «Лексустан» көзілдірік киген дәу түсіп: – Ну, шал, сен қораға кірдің! – депті. Шал: «Запорожемді» ала ғой», – десе, әлгі дәу көнбепті, шал: – «Онда үйімді ал», – депті. Дәу: – Жарайды, үйіңді көрейін, – деп шалдың үйіне барды.

Шал оны ескі үйіне кіргізіп, лампасын сипалап, жынды шақырады. Лампаның ішінен жын шығып: – Тақсыр, не бұйырасыз? – депті, шал: – Бізге шай-пай жаса! – депті.

Жын үлкен дастархан жайып, асханадан неше түрлі тамақтарды тасып, дастарханды толтырып, шай дайындапты. Бұған қызыққан дәу шалға: – Жап-жаңа «Лексусымды» беремін, мына лампанды маған бер, – депті. Шал көнбепті. Ал дәу болса: – Үлкен үш қабатты үйімді де сенің атыңа аударам, сиқырлы жыны бар лампаны маған берші, – депті. Шал: – Мақұл, олай болса беремін, – депті. Сөйтіп, әлгі дәу екеуі нотариусқа барып, дәудің үйі мен көлігін шалдың атына аударыпты. Шал сиқырлы лампаны әлгі дәуге беріпті. Әлгі дәу үйіне келіп, лампаны сипап, жынды шақырып: – Анау шалға берген машина мен үйімді бәрін қайтар! – десе, жын: – Мә, братан, ренжіме, МЕН ТЕК АСХАНАҢЫЗДАҒЫ ТАМАҚТАРДЫ ТАСЫП, ШАЙ-ПАЙ ДАЙЫНДАЙ АЛАМЫН, – деген екен.

Қалада оқып жүрген ауыл қызы ауылына қайтып бара жатса керек. Ауылға жүретін таксиге келіп: – Ағай, ауылға барадский? – Да-да! – Ағай, қашан жүргенства? – Міне, қазір жүреміз. – Ой, ағай, "қазақша білем" деп айтпайсыз ба, бағанадан бері сізге орысша сөйлеп тұрсам...

Бір бала қойдың басын турап отырса, әкесі үйге келіп қалып, қойдың басын ұстап отырған ұлын көріп: – Әй, қақпас, сен неге қойдың басын турап отырсың? Әкесі тірі адам бас турамайтынын білмейсің бе не?! – десе, баласы тұрып: – Білем, әке, бірақ, бағана мамам: "балам, турай бер, әкең баяғыда өліп қалған, саспа" деді, сосын турап жатырмын, – деген екен.

№36 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

Динара Сәдуақасова тарихи рекорд орнатты

Англияның Мэн аралында Grand Swiss халықаралық шахмат турнирі аяқталды. Бұл FIDE турнирлерінің ең ірі жарыстарының бірі. 11 турға созылатын ұзын қашықтықты жарыс.

Турнирге әлемнің 40-тан астам елінен 150 мықты шахматшы қатысты. Жарыстың денгейін әлемдік денгейдегі Магнус Карлсен, Фабиано Каруана, Левон Аронян және басқалар шахматшылардың қатысуынан-ақ білуге болады. Қатысушылардың орташа рейтингі 2605-ті құрады.

Қазақстандық шахматшы Динара Сәдуақасова турнирде сәтті өнер көрсетті. Әйелдер арасында ол үнді спортшисы Харика Дронаваллимен 1-2-ші орынды бөлісті.

– Бұл өзімді көрсетуге тамаша мүмкіндік болды! – дейді Динара. – Күн сайын мықты ойыншылармен ойнайсың. Бар күшімді салдым, деген-

мен зор қашықтық қой. Менің барлық қарсыластарым әлемдік шахмат элитасы – «алты жүздіктер» тобындағы гроссмейстерлер болды. Бұл құрам мені қорқытқан жоқ, керісінше, өзімді тексеруге ниет тудырды. Grand Swiss турнирінен кейін Динараның рейтингі 2505-ке жетті. Енді ол әлемнің ең мықты шахматшылары арасында 11-ші орында тұр. Бұл

қазақстандық әйелдер шахматы үшін тарихи рекорд. Айта кетейік, Динара Сәдуақасова Қытайда өткен Азия чемпионатында топ жарып, құрлықтың үздік шахматшысы атанған болатын.

*Динара Сәдуақасова (22 жаста) - шахматшы, шахмат академиясының негізін қалаушы. Ол 14, 17, 18 және 20 жасқа дейінгі жастар арасындағы жалғыз төрт дүркін чемпион атанған бастап ЮНИСЕФ-тің Қазақстандағы ізгі ниетті елшісі. Әлемдегі ең мықты шахматшылар рейтингінде 12-орынды иеленген. 2012 жылы әйелдер арасында халықаралық гроссмейстер атағы берілді, ал 2017 жылы ерлер арасындағы халықаралық спорт шебері атанды.

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ

Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтолеу МҰҚАШ
Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ
Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Астана тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
(8-702-931-89-86)
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)
Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)
Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:
Қажымұқан ҒАБДОЛЛА
(8-701-111-61-05)
Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:
Абдолла ДАСТАН
(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)
Қостанай облысы:

Тәлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)
Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)
Маңғыстау облысы:
Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:
Әбдіғаппар АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атырау облысы:
Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:
Астанада:
Жасұлан ИСА
(8-776-120-19-72)
Шымкентте:
Мұтан ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),
Астанада «Алты Алаш» (87015728847)
дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.
Күршілік №13976-Г (Алғашқы күршілік №1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқарасы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз. Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды. Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді. Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы шарт. Газетте «Қазақпараттың» материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер орталығында беттелді
АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400
ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3 ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй
Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz
Кезекші редактор – Дастан ЕЛДЕС

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ50856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

ӘДЕБИЕТ АБЫЗЫ

ОҚЫРМАНДАРЫНА АҚ АЛҒЫСЫН БІЛДІРДІ

ПРЕЗИДЕНТ ЖАЗУШЫНЫ МЕРЕЙТОЙЫМЕН ҚҰТТЫҚТАДЫ

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанның халық жазушысы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әбдіжәміл Нұрпейісовті 95 жасқа толған мерейтойымен құттықтап, жеделхат жолдады.

«Сізді егемен еліміздің әдебиеті мен мәдениетінің өркендеуіне өлшеусіз үлес қосқан аса көрнекті жазушы, сөз өнерінің патриархы ретінде қадірлейміз. Қазақ қаламгерлері арасынан дараланып шығып, бірегей тұлға дәрежесіне көтерілген Өзіңізді үнемі мақтан етеміз», — делінген жеделхатта.

Сонымен қатар, жазушының «Қан мен тер», «Соңғы парыз» романдары қазақ көркем сөзінің алтын қазынасына еніп, әлем әдебиетінде өзіндік орны

бар рухани құндылыққа айналғаны жайында да айтылған. Жазушының жалпыадамзаттық мәселелерді арқау еткен шығармалары арқылы халқымызды бүкіл дүние жүзі танығанына да тоқталған.

«Баршаны аландатқан Аралдың ахуалы Сіздің қайталанбас туындыларыңызда көрініс тапты. Ел мүддесін жаһандық деңгейге жеткізіп, оқырманның шексіз ықыласына бөленіп келесіз», — деп жазды Мемлекет басшысы.

Президент мерейтой иесіне «Жазушылық жолыңыз, ғибратты ғұмырыңыз жалғаса берсін! Сізге зор денсаулық, шығармашылық табыс, бақ-береке тілеймін» деген тілегін білдірді.

Қазақ әдебиетінің классигі, халық жазушысы Әбдіжәміл Нұрпейісов 95 жасқа толды. Осыған орай, Алматы қаласында суреткер-қаламгердің мерейтойына арналған шығармашылық кеш өтті. Еліміздің Мемлекеттік хатшысы Қырымбек Көшербаев Тұңғыш Президент – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың және Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың құттықтау хаттарын жеткізді. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев өзінің құттықтау хатында мерейтой иесін сөз өнерінің сардарына теңейді.

«Құрметті Әбдіжәміл Кәрімұлы! Мерейлі 95 жасқа толған торқалы тойыңызбен шын жүректен құттықтаймын. Көзі тірі классик, сөз өнерінің сардары, көрнекті қаламгер және қоғам қайраткері ретінде Сіз ұлттық әдебиетімізбен мәдениетіміздің дамуына, оның әлемдік деңгейде дамуына субелі үлесіңізді қостыңыз» — деп баға берді ҚР Мемлекеттік хатшысы Қырымбек Көшербаев.

«Әбдіжәміл Нұрпейісов әдебиет әлеміне «Қурляндия» романымен келді. Ал «Қан мен тер», «Соңғы парыз» роман-

дары қазақ әдебиетінде дәуірлік белес болды», — дейді замандастары. Қаламгер әйгілі еңбектерінде ХХ ғасырдағы ел, туған жер, теңіз тағдырын барынша шынайы суреттейді.

Әбдіжәміл Нұрпейісовтың шығармалары қазақ оқырмандарымен қатар, әлем оқырмандарына да жақсы таныс. «Қан мен тер» трилогиясы дүниежүзінің 35 тіліне аударылуы соның дәлелі. Жазушының ізін басқан інілері «Әбен шығармашылыққа өте жауапкершілікпен қарайтын тұлға» дейді.

— Не жазсам да, ұлкен шығарма жазайын, орташа шығарма жазайын, кіші шығарма жазайын, соның бәрін өздеріне арнап жаздым ғой. Соның бәрін жазып, басқызып, содан кейін мына көңіл күпті, апыр-ай, қалай қабылдар екен деп күтетін, бір киналып күтетін күндерім болатын. Әйтеуір жазған кітабым дүкенде сөрдеде жатқан жоқ, — деді қарт қаламгер өз оқырмандары алдында ағынан жарылып. Токсан бес жасқа толғанына қарамастан, қазақ әдебиетінің абызы аяғынан тік тұрып, жиналған көпшілік алдында шексіз алғысын білдірді.

qazaquni.kz

АБЫЗ

Әбді-Жәміл Нұрпейіске

Қазақ әдебиетінің классигі, Алаштың абыз
Әбесі торқалы 95 жасқа толды

*«Қан мен терді» әлем бүгін ән ғылып,
Жан мен шерді жырлап жатса-заңдылық!
Кейіпкерлер атып шығып кітаптан,
Кетті өмірге араласып мәңгілік!*

*Тербелесің терең теңіз зарымен,
Әділдікті талап еттің бәрінен.
Өмір үшін күресудің не екенін,
Мұзға жазды ел тырнағының қанымен...*

*Теңіз беті қызыл қанға боялып,
Дауылдардан кетті қазақ оянып...
Еламандай Ерге еліктеп өстік біз,
Ақбаладай аруларды аядық...*

*Қабағына қарататын қоғамды,
Сүйеу болар Сүйеу қарттар жоқ әлгі...
Тәңірберген күшін әлі көрсетіп,
Біздің билік Судыр Ахмет боп алды...*

*Өмірде бұл өте қатал сынағы,
Қалендейін қаранарлар шыдады...
Тіліміз бен ділімізге обыр боп,
Шодыр* біткен шодырайып жүр әлі...*

*Мұз үстінде ажал болып әр адым,
Балықшылар аулағанда тамағын,
Толқындармен алысса да таппаған,
Алтын балық сыйлады Алтын қаламың.*

*Ұлықтардың ұлтсыздығын ұқпадың,
Тіреу болды Тілің қорғап шыққаның.
Кері итеріп кеше Кеңес көсемін,
Желтоқсанның ызғарынан ықпадың.*

*Арыныңнан Арал толқып ырғала,
Тілеуіңді тілеп бүкіл тұр Дала.
«Жүзге жет!» — деп, желінісем мен, жекисің,
«Бес-ақ жылды берді ғой» деп «бұл бала...»*

*Дүниені дүбірлетіп әр ізің,
Орындадың ұлттың «Соңғы парызын».
Ел алдында енді жоқ қой қарызың.
«Еламан» деп Ердің атын қойғандай,
Ел аманда — Сен амансың, Абызым!*

*Федор

Қазыбек ИСА
20.10.2019.

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ - «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380
«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32

(А) — материалдың жариялану ақысы төленген